

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Регулювання достатності капіталу банку

Студентки 2 курсу 3м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Шкребтій

Ілони

Іванівни

Науковий керівник
канд. екон. наук, доцент

Кіреєва

Катерина

Олександрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук, професор

Шульга Наталія

Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ БАНКУ.....	7
1.1. Економічна сутність та напрями регулювання достатності капіталу банку в Україні	7
1.2. Рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду щодо достатності капіталу банку	14
1.3. Імплементация рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду щодо достатності капіталу банку в практику зарубіжних країн	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ БАНКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПАТ«ОЩАДБАНК»	28
2.1. Аналіз нормативно-правового забезпечення регулювання достатності капіталу банків в Україні.....	28
2.2. Аналіз динаміки та структури капіталу ПАТ «Ощадбанк»	35
2.3. Оцінка достатності капіталу ПАТ «ОЩАДБАНК».....	41
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	49
3.1. Стрес-тестування ризиків банків України та їх докапіталізація.....	49
3.2. Впровадження рекомендацій Базель II та Базель III щодо достатності капіталу в практику банків України.....	56
3.3. Дорожня карта реалізації новітніх підходів щодо регулювання достатності капіталу банків України.....	63
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Актуальність теми. Банківська система – одна з найважливіших і невід’ємних структур ринкової економіки. Розвиток банків, товарного виробництва і обороту історично йшов паралельно і тісно переплітався. При цьому банки, проводячи грошові розрахунки і кредитуючи господарство, виступаючи посередниками у перерозподілі капіталів, істотно підвищують загальну ефективність виробництва, сприяють зростанню продуктивності суспільної праці, тобто вони є сполучною ланкою між промисловістю і торгівлею, сільським господарством та населенням.

Роль банківської системи в розвитку економіки України в значній мірі залежить від її фінансової стійкості. Найбільш важливим показником, який характеризує фінансову стійкість окремих банків і банківської системи в цілому, є банківський капітал, який є і основою діяльності будь-якої банківської установи, відіграє важливу роль як напочатку її функціонування, так і в процесі його подальшої діяльності. Тому, важливим є забезпечення надійного способу формування, управління, використання капіталу банку та дотримання необхідного його розміру для забезпечення розвитку банківської системи в цілому.

На сьогоднішній день недостатньо вивченою та актуальною в кризових, як зараз в Україні умовах залишається проблема регулювання достатності капіталу банку, а також аналізу структури капіталу, його оптимальної величини в процесі зміни в часі. Даний факт пояснюється тим, що дуже часто основною метою власників є задоволення поточних потреб, швидке отримання прибутку на інвестований капітал, а не стратегічні завдання розвитку та розширеного відтворення капіталу, що спонукає банки до значних ризиків. Крім того, власники та менеджери більше орієнтовані на вивчення окремих видів джерел формування пасивів банку, ніж усієї сукупності джерел його діяльності та необхідності цілеспрямованого формування достатності капіталу. Розглядаючи капітал, треба виходити з діалектичної єдності власних, залучених та позичених

джерел у регулюванні достатності капіталу банку.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню основних аспектів складної і багатопланової проблеми регулювання банківського капіталу присвячені праці багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних економістів: українських вчених М. Д. Алексеєнко, О.Д. Василика, О.В. Васюренка, А.С. Гальчинського, О.В. Дзюблюка, Т.Т. Ковальчука, А.М. Мороза, , Д.В. Полозенка, М.І. Савлука, В.М. Федосова; західних економістів Г. Асхауера, Б. Бухвальда, Е.Н. Василишена, Е.Ф. Жукова, В.І. Колесникова, В.В. Кисельова, О.І. Лаврушина, Ф. Мишкіна, Е. Ріда, П. Роуза, Дж. Сінкі, Тімоті У. Коха. Водночас, актуальність зазначених проблем та недостатній рівень вивчення питань регулювання достатності капіталу банку в сучасних умовах зумовили вибір теми, окреслили об'єкт та предмет дослідження, його мету та основні завдання.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму регулювання достатності капіталу банку.

Для досягнення мети визначено такі основні *завдання*:

- дослідити економічну сутність та напрями регулювання достатності капіталу банку в Україні;
- вивчити рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду щодо достатності капіталу банку;
- визначити імплементацію рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду щодо достатності капіталу банку в практику зарубіжних країн;
- здійснити аналіз нормативно-правового забезпечення регулювання достатності капіталу банків в Україні;
- здійснити аналіз динаміки та структури капіталу та ПАТ «Ощадбанк»;
- провести оцінку достатності капіталу ПАТ «Ощадбанк»;
- обґрунтувати механізм стрес-тестування ризиків банків України та їх докапіталізацію;
- вивчити напрями впровадження рекомендацій Базель II та Базель III щодо

достатності капіталу в практику банків України;

- розробити дорожню карту реалізації новітніх підходів щодо регулювання достатності капіталу банків України.

Об'єктом дослідження є процес регулювання достатності капіталу банку ПАТ «Ощадбанк».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти регулювання достатності капіталу банку ПАТ «Ощадбанк».

Методи дослідження. У процесі роботи використовувались такі методи досліджень: абстрактно-логічний – для аналізу наукової літератури для системної оцінки; статистично-економічний – для оцінку рівня капіталізації банківської системи України та ПАТ «Ощадбанк»; системного підходу – для обґрунтування висновків та надання пропозицій щодо збільшення рівня достатності капіталу вітчизняної банківської системи.

Інформаційна база дослідження. Відносяться Закони України, інші нормативно-правові акти центральних органів влади, зокрема Постанови та Інструкції НБУ, монографічні дослідження та наукові публікації вчених-економістів. Інформаційні джерела для аналітичних розрахунків обмежуються фінансовою звітністю ПАТ «Ощадбанк», офіційними даними НБУ та відомостями, що розміщені на офіційних сайтах означених установ.

Практичне значення одержаних результатів. Основні висновки та практичні рекомендації дипломної роботи можуть бути застосовані в практиці для забезпечення регулювання достатності капіталу банківської системи в цілому та ПАТ «Ощадбанк» зокрема.

Публікації. За результатами досліджень опублікована стаття «Регулювання достатності капіталів в Україні» / І. Шкретій // Збірник наукових статей студентської форми навч. «Стратегії розвитку фінансового ринку України» / відп.ред. Н.П. Шульга.- К.: Київ. нац. торг - екон.ун-т., 2018.- Ч. 2. – С.347

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Робота

виконана на 81 сторінці основного тексту, в т.ч. містить 8 таблиць та 8 рисунків; 13 додатків, список використаних джерел нараховує 96 джерел (в т.ч. Інтернет-ресурси).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ БАНКУ

1.1. Економічна сутність та напрями регулювання достатності капіталу банку в Україні

Банківський капітал став однією з поширених економічних категорій у ході трансформування економіки України. Ефективне та надійне функціонування банківської системи виступає важливим інструментом акумуляції вільних коштів та кредитування економіки, що буде сприяти переходу на інноваційно-інвестиційну модель її розвитку. Проте для ефективної діяльності банки повинні задовольняти принаймні дві основні вимоги: це наявність достатнього і добре структурованого банківського капіталу та високий рівень надійності, існування довіри до банківської системи. Враховуючи відносно молодий вік багатьох банків України, ці питання у вітчизняній економіці є особливо актуальними [16, с.100].

Капітал банку – це сукупність власних, залучених і позичених коштів, що перебувають у розпорядженні банку та використовуються ним для формування матеріальних, нематеріальних і фінансових активів у грошовій формі та здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку [43, с.160].

Загальноприйнято виділяти три основні функції капіталу банку що відображає його призначення (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Функції капіталу банку [80, с.132]

Захисна функція пов'язана з тим, що розмір власних банківських ресурсів повинен забезпечувати захист вкладників і кредиторів шляхом виплати їм компенсацій у випадку виникнення збитків або банкрутства банку, а також підтримувати платоспроможність банку при загрозі появи збитків за рахунок створених резервів.

Функція забезпечення оперативної діяльності має допоміжний характер і особливо важлива в період утворення нового банку, оскільки саме за рахунок власного капіталу фінансується придбання (будівництво, оренда) необхідних для банку основних засобів та інших необоротних та оборотних активів.

Регулятивна функція тісно пов'язана з діяльністю НБУ щодо контролю за додержанням обов'язкових нормативів регулювання діяльності комерційних банків (наприклад платоспроможність, мінімальний розмір власного капіталу банку тощо), в основу розрахунку яких покладено розрахункову величину власного капіталу (регулятивний капітал) [180, с.132].

У банківській справі серед основних показників фінансового стану, його розвитку та регулювання головне місце займає показник достатності власного капіталу, або капітальної адекватності масштабам і характеру здійснюваних банком операцій. На думку фахівців Всесвітнього банку, які проводили дослідження українського фінансового ринку, “банківська система України не виконує ролі ефективного провідника капіталу в економіку країни і поки не здатна фінансувати її стійке зростання. Сьогодні Україна істотно відстає за рівнем розвитку своєї банківської системи від країн СНД”. Тому перед вітчизняними банківськими установами пріоритетним завданням залишається нарощення обсягів власного капіталу, адекватного притаманним банкам ризикам, поліпшення його якості та підвищення рівня капіталізації [44, с.423].

На сьогодні однозначного трактування та визначення достатності капіталу банку немає. Визначення обсягу власного капіталу, необхідного банку, залишається одним із найсуперечливіших питань в теорії банківської справи. Більшість дискусій щодо цього питання пов'язана з проблемами [18; 28; 30]:

- хто має визначати стандарти капіталу для банків – ринок чи наглядово-

регулюючі органи?

- який обсяг власного капіталу є достатнім для здійснення ефективної прибуткової діяльності?

Для кращого розуміння суті поняття “достатність капіталу банку” вважаємо за необхідне навести думки та погляди різних вчених – економістів на дану проблему.

Так, М.Д. Алексеєнко ототожнює терміни “достатність капіталу” і “адекватність капіталу”, вважаючи, що “воно містить уявлення про банківський капітал як джерело покриття збитків і відображає рівень надійності та ризикованості банку” [1, с. 88].

На думку І. Гіленко, А. Ятченко “достатність капіталу відображає загальну оцінку надійності банку, обумовлює залежність між величиною капіталу та ризикованістю діяльності банку” [28, с.75]. Аналогічне по суті тлумачення достатності капіталу банку дають Т.Д. Косова [2, с.113] і О.В. Дзюблук [16, с. 38].

Колектив авторів під керівництвом В.В. Коваленко зазначає: “достатність капіталу є узагальнюючою оцінкою надійності банку, тобто банк буде вважатися надійним в частині його капіталу, якщо параметри останнього співпадають із розрахунковими нормативами достатності, виробленими емпіричним шляхом, самим банком, або регулюючим органом” [30]. Як видно, дані автори в основу визначення достатності капіталу банку кладуть рівень надійності як серцевини достатності її капіталу, який залежить від ризикованості його діяльності.

Отже, не дивлячись на розмаїття точок зору та підходів до трактування поняття “достатність банківського капіталу” в цілому науковці та практики достатньо чітко визначають його зміст і намагаються ефективно реалізовувати на практиці механізми забезпечення адекватного обсягу власного капіталу для стабільного та динамічного розвитку як окремо взятого банку, так і банківської системи в цілому.

З вищевикладеного стає зрозумілим, що достатність банківського капіталу

має досить багатогранну характеристику, яка обумовлена функціями власного капіталу банку, характеризує здатність банківської установи покривати витрати своєї діяльності та компенсувати збитки від результатів, що виникають в процесі її здійснення під впливом ризикових факторів, виключно за рахунок власного капіталу.

М.І. Романова вважає, що “банківська система України має сама вирішити питання про рівень достатності капіталу банків для задоволення нагальних потреб і потреб розвитку національної економіки” [78, с. 14]. Але сьогодні вітчизняний ринок і банківська система ще нездатні вирішити цього питання. Тому очевидним є необхідність регулювання стандартів капіталу банку наглядовими органами, головним представником якого на вітчизняному банківському ринку є Національний банк України.

В даному контексті достатність капіталу в міжнародній практиці розглядається з двох позицій [79, с.57]:

- 1) інституційної – кожен банк повинен мати визначену мінімальну величину статутного фонду, власного (регулятивного) капіталу;
- 2) співвідношення власного капіталу та ризиків банку.

Сутність інституційної норми достатності капіталу полягає в тому, що кожен банк, як суспільний інститут, який має ліцензію на здійснення своєї діяльності, повинен володіти мінімальною величиною власного капіталу. Практичною реалізацією даної норми у вітчизняному банківському секторі є рекомендації НБУ щодо розміру статутного та регулятивного капіталу.

Застосування норми інституційної достатності капіталу викликає дискусії, особливо в країнах з перехідною економікою та країнах, що розвиваються. Опоненти такого нормативу достатності капіталу обґрунтовують пріоритетні переваги оцінки адекватності власного капіталу банку через його співвідношення з ризиками, які бере на себе банк.

Національний банк України шляхом встановлення нормативних вимог прагне забезпечити виконання захисної та операційної функцій. Тому, для визначення достатності капіталу банку в Інструкції НБУ «Про регулювання

діяльності банків України» визначається три основних нормативи [63]:

1. Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1).

У відповідності до положень Інструкції НБУ «Про регулювання діяльності банків України» зазначається наступне:

Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію після 11 липня 2014 року, має становити 500 мільйонів гривень.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію до 11 липня 2014 року, має становити:

- 120 мільйонів гривень - до 17 червня 2016 року;
- 200 мільйонів гривень - з 11 липня 2017 року;
- 300 мільйонів гривень - з 11 липня 2020 року;
- 400 мільйонів гривень - з 11 липня 2022 року;
- 500 мільйонів гривень - з 11 липня 2024 року [63].

2. Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2).

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника достатності (адекватності) регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її беруть на себе власники банку; і навпаки, чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе кредитори/вкладники банку [63].

Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не менше ніж 10 відсотків.

Для банків, що розпочинають банківську діяльність, цей норматив має становити [63]:

- протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) - не менше 15 відсотків;
- протягом наступних 12 місяців - не менше 12 відсотків;
- надалі - не менше 10 відсотків.

3. Норматив достатності основного капіталу (НЗ).

Норматив достатності основного капіталу (НЗ) визначається як співвідношення основного капіталу до суми активів та позабалансових зобов'язань, зважених на відповідні коефіцієнти кредитного ризику (далі - загальний обсяг ризику).

Нормативне значення нормативу НЗ має бути не менше ніж 7 відсотків.

Водночас, банк формує буфери капіталу, а саме: буфер запасу (консервації) капіталу, контрциклічний буфер. Банк формує буфери капіталу понад нормативне значення нормативу достатності основного капіталу (НЗ).

Буфер запасу (консервації) капіталу розраховується від загального обсягу ризику. Банк формує буфер запасу (консервації) капіталу починаючи з:

01 січня 2020 року - у розмірі 0,625 відсотка;

01 січня 2021 року - у розмірі 1,25 відсотка;

01 січня 2022 року - у розмірі 1,875 відсотка;

01 січня 2023 року - у розмірі 2,5 відсотка.

Контрциклічний буфер капіталу розраховується від загального обсягу ризику в розмірі 0 - 2,5 відсотка [82, с.101].

Зауважимо, що регулятивний капітал, у відповідності з усіма вимогами, розраховується на основі балансових даних, тобто при розрахунку враховуються залишки на певних рахунках банку. Проте, при оцінюванні капіталу більшість активів і пасивів банківської установи оцінюються за тією вартістю, яку вони мали у момент придбання чи випуску. Тому величина капіталу, розрахована таким методом є поганим індикатором достатності, тому що внаслідок змін мікро- та макроситуації дійсна вартість пасивів банку відхиляється від їхньої первісної вартості. Крім того, звернемо увагу на те, що в розрахунок приймається нетто-капітал [44, с.425].

Власний капітал слугує джерелом придбання основних засобів, таких як будинки, споруди, устаткування, покриття збитків минулих років тощо. Поняття бруто-капіталу є ширшим, оскільки воно включає розмір відвернених іммобілізованих власних коштів та фактичний залишок власних нетто-коштів,

які можуть бути використані для активних операцій, зокрема кредитування. Проте, при оцінці величини власного капіталу банківської установи до уваги береться саме нетто-капітал. Можемо стверджувати, що від розмірів власного капіталу залежить здатність банку здійснювати активні операції.

В процесі дослідження механізму регулювання достатності капіталу банку в Україні останнім часом звертають увагу на можливості використання методичного підходу щодо кількісної оцінки ризиків у формуванні обсягів власного капіталу, необхідного банку для ефективної роботи, який отримає назву «стрес-тестування».

Стрес-тестування (stress testing) – метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями. Стрес-тестування широко використовується для оцінки кредитного ризику, ризику ліквідності, валютного ризику, ризику зміни процентної ставки та достатності капіталу [78, с.104].

Найбільш поширеними об'єктами стрес-тестування, що можуть визначити проблеми у формуванні достатності капіталу банку є: різка зміна відсоткових ставок за внутрішніми чи зовнішніми запозиченнями, кредитами, цінними паперами тощо; суттєві коливання валютних курсів; кредитний ризик у кредитних портфелях; різкі зміни в обсягах і структурі капіталу фінансової установи, вартості застави при іпотеці; зниження ліквідності та можливість дефолту банку; ймовірність виникнення системного ризику на основі різкого зниження ліквідності чи втрати капіталу тощо.

Для проведення стрес-тестування у напрямку оцінювання ризиків виникнення проблем з формуванням достатності капіталу банківської установи використовують такі методи: тести чутливості, тести сценаріїв, і тести екстремальних величин.

1.2. Рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду щодо достатності капіталу банку

Найбільш відомою та традиційною формою державного контролю банківських ризиків є кількісне та якісне регулювання капіталу банку. За допомогою економічних нормативів діяльності банків в Україні забезпечується стабільна діяльність банків та своєчасне виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігається неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності. Економічні нормативи є основним стовпом пруденційного регулювання банків в Україні. Тут застосовуються концепції «Базель I - Базель III». Їх розрахунок здійснюється, в основному, на базі регулятивного капіталу [11].

Перші кроки для вирішення проблеми методології оцінки капіталу здійснив Комітет банківського нагляду за діяльністю міжнародних банків, який запропонував методику розрахунку капіталу. Це відбулось у 1988 р. в м. Базелі, де Комітетом банківського нагляду була прийнята Угода з міжнародної уніфікації розрахунку капіталу і його стандартів, відома також як Угода про капітал (Capital Accord), або просто Базельська угода (Basle Accord). Пізніше цей документ отримав ще одну назву – Базель I [6, с.262].

«Міжнародна конвергенція щодо вимірювання та вимог до капіталу» або коротко «Базель I», яка вийшла у липні 1988 року, мала на меті збільшення солідності та стабільності міжнародної банківської системи, створення однакових конкурентних умов для міжнародно-активних банків. Головна ідея «Базель I» полягала в стандартизації регулятивних положень за принципом - «однаковий ризик, однакові правила, однаковий капітал», наслідком якого був однаковий розмір резервів капіталу для однакових обсягів ризику.

У рамках «Базель I» було визначено низку принципів та правил, які є концептуально логічними і обґрунтованими, та водночас приділяють належну увагу специфічним рисам існуючих систем нагляду та бухгалтерського обліку в окремих країнах-членах Базельського Комітету з питань банківського нагляду.

Необхідно підкреслити, що даний документ розроблено з метою встановлення мінімального рівня резервного капіталу для діючих у міжнародних масштабах банків. Вітчизняні органи банківського нагляду мали можливість встановлювати рівень капіталу вищий за мінімальний. Основою «Базель I» є формула стандартного співвідношення активів і позабалансових операцій до капіталу. Відповідно стандартний коефіцієнт капіталу до активів, зважених за коефіцієнтами кредитних та ринкових ризиків, має бути встановлений на рівні 8%, при чому коефіцієнт основного капіталу до зважених за кредитним ризиком активів має як мінімум дорівнювати 4%. Перша версія «Базель I», опублікована в липні 1988 року, зазнала шести змін, останню – 1998 році.

Ключовим елементом регулятивного капіталу є основний капітал або капітал 1 рівня. Він вважається єдиним спільним елементом для банківських систем усіх країн, оскільки його складові відображено в опублікованих балансах.

Відповідно до «Базель I» його елементами є [21, с.64]:

- сплачений акціонерний капітал, зокрема випущені та повністю сплачені акції, звичайні акції, некумулятивні безстрокові привілейовані акції;
- розкриті резерви, сформовані за рахунок оподаткованого надлишку, який складається з нерозподіленого прибутку, надбавки до курсу акцій, загальних резервів та фондів, що відповідають визначеним критеріям, наприклад, надходження до них здійснюється за рахунок оподаткованих доходів або неоподаткованих доходів, скорегованих на всі можливі податкові зобов'язання;
- відрахування балансової вартості гудвілу з основного капіталу.

Існування додаткового капіталу або капіталу 2 рівня пояснюється намаганнями Базельського Комітету врахувати індивідуальні характеристики банківських систем окремих країн. Деякі з нижче перелічених елементів додаткового капіталу не визнаються окремими органами нагляду. Проте останнім дозволено визначати нові елементи. Розмір додаткового капіталу обмежений розміром основного капіталу.

Базельських стандартів повинні обов'язково дотримуватись банки, які

здійснюють свою діяльність на міжнародних фінансових ринках. Однак, відносна доступність та простота її методик та підходів спричинили до того, що до 2004 р. Базель I тією чи іншою мірою було запроваджено у майже 130 країнах світу, включаючи й Україну.

«Базель I» зазнав швидкого та значного поширення. Але в зв'язку зі швидким розвитком банківського сектора в 1990х роках, у зазначеній рекомендації виявилось з часом все більше недоліків, які спричинили невідповідність вимог до рівня резервів капіталу раціонально обґрунтованому розміру. Внаслідок цього, резерви в розмірі 8%, утворені для кредиту, наданому контрагенту з високим рейтингом, були надто високими (надкапіталізація банку), а для контрагента з низьким рейтингом були надто низькими (недокапіталізація банку). Це примусило Комітет зробити наступний крок у напрямі забезпечення стабільності та солідності міжнародної фінансової системи та розпочати консультацію щодо «Базель II». «Базель I» продовжував бути чинним паралельно до «Базель II» аж до його об'єднання із останнім документом у загальну версію «Базель II» [47, с.40].

У червні 2005 р. Базельський комітет оприлюднив виправлену та доповнену версію угоди – Базель II. Важливим доповненням став розрахунок мінімально необхідної величини капіталу для трьох ризиків: кредитного, ринкового та операційного. При розробці методології укладачі документу намагались відійти від підходу універсалізації та замінити його підходом індивідуалізації. Крім цього, велике значення приділялось питанню розкриття інформації для клієнтів кількісного (статей звітності, показників і коефіцієнтів) та якісного (інформації про структуру банку, цілі управління, практику ризик-менеджменту та ін.) характеру [47, с.41].

Тривалість процесу написання «Базель II» можна пояснити багатогранністю нових проблем. Потрібно було узгодити інтереси як регулюючих органів держав-членів, так і комерційних банків. Попередньо випущено три консультаційні версії «Базель II». Окрім цього, Базельський Комітет провів п'ять досліджень з метою визначення кількісних змін

(«Quantitative Impact Study» - надалі QIS), пов'язаних із впровадженням «Базель II». Проведення останнього було пов'язане з першою поправкою до «Базель II». Ця поправка була внесена в листопаді 2005 року та стосувалася, зокрема, «подвійного дефолту» і деяких змін в рамках торгових операцій.

Основні положення угоди «Базель II» представлено в додатку А.

Як показує додаток А, «Базель II» складається з трьох так званих опор. Розглянемо їх детальніше.

Опора I: Вимоги щодо мінімального розміру власного капіталу [5].

Найбільше уваги приділяється першій опорі, яка містить:

1. Змінені вимоги щодо формування резервів для покриття збитків із кредитних ризиків. Головними ризиками вважаються кредитні, які можуть охоплювати ризик неплатоспроможності контрагента, ризик його ліквідності, ризик країни (якщо контрагент походить з іншої країни) тощо. Саме невдоволення факторами кредитного ризику, які в «Базель I» залежали тільки від категорії контрагентів, а не від фактичного ризику, примусило Комітет перевірити попередні положення на їх доцільність.

В січні 2004 року було також визначено, що в «Базель II» охоплюватимуться тільки неочікувані ризики, а очікувані ризики повинні бути врахованими як спеціалізовані резерви в рамках бухгалтерського обліку та вирахованими з власного капіталу банку. Цікаво зазначити, що коефіцієнт платоспроможності все ще залишився на 8% рівні (для порівняння: в Україні він знаходиться на рівні 10%). Також деякі інші основні положення «Базель I» залишилися в силі.

2. Застосування інструментів пом'якшення ризику. В «Базель I» визнавалося дуже обмежене коло інструментів пом'якшення ризиків. В «Базель II» коло таких інструментів стало ширшим. Стали охоплюватися гарантії та кредитні деривати, хоча тільки типу «кредитний дефолтний своп», «кредитне-дефолтне боргове зобов'язання» (як грошове забезпечення) та «своп повного повернення». Почав застосовуватися балансовий неттінг, який до цього можна було застосовувати тільки до новітніх позабалансових інструментів [46, с.129].

3. Вимоги щодо формування резервів для покриття збитків із операційних ризиків. Операційні ризики визначаються як «ризики збитків в результаті неадекватних або помилкових внутрішніх процесів, дій працівників та систем або зовнішніх подій» (в тому числі і юридичний ризик). Врахування цього типу ризиків було необхідним, зокрема, в зв'язку з тим, що резерви під збитки в рамках IRB-підходу зменшилися.

4. Положення щодо операцій з сек'юритизацією активів. Цей пункт спрощує використання «Asset Backed Securities», водночас Комітет намагається усунути джерело регулятивного арбітражу. Експерти вважають, що зменшаться операції з сек'юритизацією активів, які проводяться банками з метою вивільнення регулятивного капіталу. «Базель II» в основному звертає увагу на традиційну сек'юритизацію. Проведення синтетичної сек'юритизації ним унеможлиблюється, так як гарантами в цьому процесі не визнаються підприємства спеціального призначення [46, с.130].

5. Положення щодо операцій торгового портфелю. Уточнюються основні вимоги до позицій торгового портфелю, зокрема підкреслюється потреба в пруденційній оцінці таких позицій, особливо менш ліквідних. Тут обговорюється також оцінка нових деривативів, які в період прийняття поправки щодо ринкових ризиків до «Базель I» у 1996 році ще не були поширеними. Це деривативи, що обговорювалися в пункті 2) та які можуть використовуватися банком з метою хеджування.

Опора II: Перевірка з боку органів банківського нагляду [5].

Друга опора регулює процес перевірки банку органами банківського нагляду. По-перше, передбачається формування підвищених резервів для окремих банків, якщо рівень резервів банку не відповідає його ризиковому профілю. По-друге, органи нагляду отримують повноваження втручатися в діяльність банків з метою уникнення зниження капіталу нижче від мінімального рівня. По-третє, підкреслюється необхідність забезпечення інтенсивного та постійного контакту з банками. Ці положення можна тлумачити як тенденцію банківського нагляду в напрямку дискреційного

нагляду.

Опора III: Прозорість та ринкова дисципліна [5].

Третя опора вимагає розкриття банківської фінансової звітності для широкого загалу. Такий інструмент застосовується з метою створення основи саморегуляції банків. Деякі експерти вважають таку форму регулювання для банківського сектору неадекватною. Ця опора виконує роль додатку до опор I-II.

Світова фінансова криза 2007-2009 років нанесла суттєвого удару по світовій банківській системі. Як результат, ситуація, що склалась після світової фінансової кризи 2007-2009 років вимагала від світової спільноти, урядів країн, державних та недержавних, фінансових та нефінансових установ відповідних змін, реформування та перегляду засад, принципів регулювання та управління банківськими системами та установами, запровадження вкрай необхідних інновацій. Таким документом стала нова редакція положень «Міжнародної конвергенції визначення капіталу та стандартів капіталу: нові підходи» («Базель III»). Водночас, зазначені стандарти не є панацеєю і потребують від урядів, центральних банків та інших державних органів країн кропіткої роботи з питань адаптації нормативно-правової бази, вдосконалення методів контролю для визначення ефективності «Базеля III», розробки графіку запровадження Базельських рекомендацій, методик оцінки, тощо [51].

Нова редакція положень «Міжнародної конвергенції визначення капіталу та стандартів капіталу: нові підходи» («Базель II»), яка отримала назву «Базель III» не є одноосібним документом. Вона складається з цілого ряду документів, правил та рекомендацій, об'єднання, симбіоз яких і становить основу «Базеля III».

Згідно з рішенням Базельського комітету з банківського нагляду, зміни до Базельських рекомендацій («Базель III») мали на меті такі основні цілі [5]:

- зміцнити міжнародні нормативи з управління капіталом та ліквідністю для створення більш стійкого банківського сектору;
- покращити здатність банківського сектору долати наслідки фінансових та

економічних криз і таким чином знизити ризик розповсюдження цих проблем з фінансового у реальний сектор економіки.

Хоча зміни, внесені в «Міжнародну конвергенцію визначення капіталу та стандартів капіталу: нові підходи» не є кардинальними, але їх запровадження має інноваційний характер, який полягає в наступному [86]:

- зміна підходів до фінансового управління та ризик-менеджменту шляхом підвищення стандартів управління ризиками, ступеня інтеграції управління фінансами та ризиками банківських установ;

- забезпечення стабільної бази та необхідних резервів для протистояння всіляким ризикам та кризам;

- можливість формування більш повної, консолідованої картини бізнесу для акціонерів та менеджменту.

Слід також звернути увагу на той факт, що «Базель III» визначає конкретні строки запровадження розроблених ним новацій (додаток Б).

Необхідність такого чіткого графіку запровадження «Базеля III» можна пояснити тим, що розроблені Базельським комітетом нормативи перестають бути лише рекомендаціями для світової банківської спільноти, вони стають жорсткими вимогами до банківських установ, невиконання яких передбачає застосування жорстких санкцій з боку регуляторів [3].

Для вітчизняної банківської системи зазначені зміни є вкрай актуальними, зважаючи на особливості її побудови, наявні проблеми та ризики, дотримання вимог «Базель III» дозволить вирішити більшу частину зазначених проблем. Водночас, запровадження рекомендацій «Базеля III» не є гарантією автоматичного покращання ефективності діяльності вітчизняних банківських установ і стабільності банківської системи. Крім того, «Базель III» не може враховувати навіть основні особливості української банківської системи. Це вимагає коригувань регулятивної бази та засад діяльності банківських установ з боку державних органів України, здійснення оцінки банківської системи та її стабільності, результатів її діяльності після запровадження «Базеля III», що потребує відповідного методичного забезпечення.

1.3. Імплементация рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду щодо достатності капіталу банку в практику зарубіжних країн

Рекомендації Базельського комітету, в тому числі з банківського нагляду щодо достатності капіталу банку було імплементовано в провідних країнах світу. Пердусім необхідно дослідити практику запровадження системи Базель в країнах Європейського Союзу.

Створення внутрішнього ринку, заснованого Єдиним Європейським актом в 1986 році, передбачало фактичне забезпечення свободи руху товарів, осіб, послуг та капіталу в межах ЄС. Таким чином, інтеграція в фінансовій сфері зумовлювала зміну старих та виникнення нових законодавчих документів. Було видано низку директив ЄС з метою гармонізації правових рамок держав-членів. Ці директиви впроваджено державами-членами. Однією з головних директив на старті процесу створення внутрішнього ринку капіталу була «Друга директива з питань координації банків» в 1989 р. (89/646/ЄЕС). Вона створила передумови для його існування та сприяла гармонізації регулятивного права. Банківське право в державах-членах ЄС було вже гармонізованим, оскільки 8 з 12 членів Базельського Комітету — держави-члени ЄС. Зазначена директива також дозволила фінансовим підприємствам на підставі «єдиного паспорту» діяти на території усього ЄС, виконуючи вимоги органу банківського нагляду країни походження. Такий підхід створив проблему конкуренції німецьких універсальних банків з англійськими (спеціалізованими) небанківськими інвестиційними компаніями в сфері операцій з цінними паперами. Інвестиційні компанії на відміну від банків не були зобов'язані тримати резервний капітал. Це зумовлювало їхнє переважаюче конкурентне становище. Існувала нагальна потреба в гармонізації вимог щодо мінімального рівня капіталу для обох типів підприємств і тим самим в поєднанні двох моделей регулювання — континентальної моделі універсальних банків та англосаксонської моделі поділу банківських операцій і операцій з цінними паперами [4].

Тому «Директива адекватності капіталу» («Capital Adequacy Directive»/CAD I або 93/6/ЄЕС), яка була прийнята в 1993 році, впровадила регулювання за функціями замість регулювання за типами підприємств. Внаслідок цього градація операцій універсального банку, а також спеціалізованих фінансових підприємств здійснюється за їхньою приналежністю до торгового або банківського портфелю. Сума резервів за різними портфелями мала призвести до справедливого рівня регулятивного капіталу. Зазначений принцип відомий також під назвою «Принципу конструктора», за яким резерви на покриття збитків із різних ризиків сумуються [5].

В 1998 році була змінена CAD I, яка перетворилася в CAD II. Важливою віхою в подальшому процесі інтеграції стала «Директива щодо започаткування та ведення діяльності кредитних установ», відома також як «Кодифікована банківська директива» (2000/12/ЄС). Вона об'єднала різні директиви минулих років в один документ, проте CAD II сюди не увійшла. «Кодифікована банківська директива» регулює умови ліцензування, вільне відкриття фірм та вільний рух послуг, відносини з третіми країнами, принципи поділу повноважень в рамках нагляду з банками інших ЄС-держав, впроваджує певні інструменти банківського нагляду, а також створює дорадчий орган з питань банківських питань при Європейській Комісії [3].

Нові зміни в цій сфері ознаменували у 1998 році початок консультацій до «Базель II», які були проведені паралельно до консультацій щодо змін CAD II та «Кодифікованої банківської директиви». Як відомо, після прийняття «Базель II» Європейська Комісія повідомила, що впроваджуватиме «Базель II» з деякими змінами в усіх країнах ЄС, а дія законів розповсюджуватиметься на всі без винятку банки, а не тільки на міжнародно-активні установи. Зміни в законодавстві на європейському рівні охоплюватимуть директиви 2000/12/ЄС та 93/6/ЄЕС, перейменовані відповідно на 2006/48/ЄС та 2006/49/ЄС. В середині липня 2004 року Європейська Комісія випустила свої пропозиції щодо змін зазначених директив. В середині липня 2005 року Комітет з економічних

питань Європейського Парламенту закінчив працю над новим законодавчим проектом. Очікувалося, що зміни до директив буде прийнято пленумом Європейського Парламенту ще влітку 2005 року, проте складнощі з ратифікацією Європейської Конституції значно уповільнили притаманну ЄС динаміку [11].

Тільки 28 вересня 2005 року Європейський Парламент постановив впровадження «Базель II» в ЄС. Застосування змінених директив, імплементованих в національне законодавство держав-членів, розпочнеться на перехідних засадах 1 січня 2007 року. Тісні перекликання Базельських рекомендацій та директив ЄС і тут стають очевидними. Проте, деякі положення директив 2006/48/ЄС та 2006/49/ЄС відрізняються від Базельських положень.

Окрім зміцнення стабільності фінансової сфери, «Базель II» має деякі побічні ефекти. При реалізації та застосуванні положень «Базель II» прогнозується зростання ролі Комітету Європейських органів банківського нагляду. На нього припадатиме підвищена координація, яка буде необхідною для забезпечення ідентичного застосування удосконалених підходів на території усього ЄС. У цей час, експертами очікуються зміни компетенції щодо банківського нагляду, а саме - поступове передання повноважень з рівня національних держав-членів на наднаціональний рівень ЄС. Існуюча невизначеність стосовно виконання функції «кредитора останньої інстанції» змусить прийняти принципове рішення. Кому належить прийняття такого рішення - національним центральним банкам чи Європейському центральному банку? [11]

Європейські МСП побоюються негативних наслідків впровадження «Базель II», адже кредитне фінансування є головним джерелом їхнього капіталу. Так як сектор МСП відіграє провідну роль в європейських економіках, це може мати вплив на всю економіку ЄС. Як наслідок того, що банки примушені реагувати чутливіше на підвищений ризик, деякі МСП з малим розміром власного капіталу не зможуть отримати нових кредитів. Власний капітал є визначальною частиною рейтингу кожного підприємства. В

австрійському секторі МСП існує також високий рівень кредитного фінансування (50% усіх коштів), а рівень власного капіталу австрійських МСП (40% усіх коштів) знаходиться нижче від європейського. Представники фірми «Creditreform» вважали до недавнього, що впровадження «Базель II» в ФРН може призвести до банкрутства 20-30% всіх МСП. Проте, згідно з результатами незалежних досліджень негативних наслідків здебільшого не очікується.

На вимоги, зокрема, торгово-промислової палати ФРН, в «Базель II» інтегрований так званий регулятивний портфель роздрібних кредитів (англ.: «Retail-Portfolio»). Вимоги останнього отримують завжди пільговий фактор ризику: в стандартизованому підході - 75%, а в удосконалених підходах для неочікуваного ризику - максимально 266% (найнижчий фактор порівняно з іншими категоріями активів). Для порівняння: в «Базель I» всі боржники зазначеної категорії отримували 100% фактор ризику. QIS 5 підтвердив, що нові фактори ризику не спричиняють зростання резервів; вони залишатимуться на рівні 8%, як і заплановано [5].

Проте, для того, щоб бути зарахованими до регулятивного портфелю кредити повинні виконувати такі умови. По-перше, боржник повинен бути фізичною особою або МСП. По-друге, загальна вартість кредитів, наданих одному позичальнику, не повинна перевищувати 1 млн євро. По-третє, загальна вартість вимог до одного позичальника з метою диверсифікації не повинна перевищувати 0,2% усього кредитного пулу. Навіть якщо кредити, надані МСП, не зараховуються до регулятивного портфелю, їм надається пільговий фактор кореляції в рамках IRB-підходу, який зменшує резерви в залежності від товарообороту підприємства (5-50 млн євро) [21, с.64].

Додатково до цього, різні організації, в тому числі і Європейська Комісія, опублікували рекомендації МСП з метою запозичення «Know-How». В квітні 2004, консалтингова компанія PriceWaterhouseCoopers опублікувала дослідження щодо фінансових та макроекономічних наслідків впровадження «Базель II» в ЄС («Барселонський звіт»). Негативних наслідків для МСП не очікується. До схожих результатів прийшли й інші дослідження. Вважається,

що окрім фінансового сприяння новозаснованим фірмам в сфері технологічних новацій жодних додаткових державних втручань не потрібно.

Зазначене дослідження PriceWaterhouseCoopers розглядає також питання проциклічності «Базель II». Справа в тому, що в разі погіршення загальних економічних умов падають рейтинги підприємств, а особливо МСП. З цим пов'язано підвищення резервів банку під можливі збитки, скорочення кредитних ліній, зменшення надання нових кредитів. Таким чином, погіршення ситуації провокує погіршення та навпаки. Проблема проциклічності не є новою. Вона мала місце вже у «Базель I». Вважається, що зазначене питання в цей час проблеми не складає, проте існує потреба постійного моніторингу [5].

Реалізація Базельських вимог потребує від кожної країни істотних зусиль. Для кращого розуміння особливостей імплементації рекомендацій Базельського комітету щодо достатності капіталу, а також труднощів, що виникають при цьому, розглянемо декілька прикладів, більш близьких до вітчизняних реалій.

Так, наприклад, Литва, незважаючи на труднощі, запровадила Базель II власними силами, без допомоги консультантів ззовні, але за активної співпраці із зарубіжними колегами (оскільки майже 90 % банківського сектора країни належить дочірнім підприємствам іноземних банків і фінансових груп). Одна з основних проблем, що виникла в ході впровадження Базельських рекомендацій у литовських банках, полягала в тому, що фахівцям бракувало статистичних даних щодо оцінювання достатності капіталу. Як наслідок, неточність одержаних параметрів ризику, що, до речі, можна виправити за допомогою експертних оцінок. З аналогічними проблемами стикнулася більшість країн – нових членів Європейського Союзу [3].

Сьогодні держави-учасниці СНД самостійно приймають рішення щодо впровадження рекомендацій Базельського комітету, зважаючи на поточну економічну ситуацію і стан фінансової системи. Так, експерти відзначають, що в Білорусі цей процес відбувається набагато ефективніше, ніж у Росії та в Україні. Упродовж 2005-2007 рр. у Білорусі було введено нормативи Базеля II щодо стандартизованого підходу, деталізовано вимоги до систем внутрішнього

контролю та управління капіталом, введено правила здійснення банками самооцінки управління щодо достатності капіталу, включаючи її кількісну оцінку.

Банківська система Казахстану з 1 січня 2006 р. дотримується нормативів Базеля II щодо стандартизованого розрахунку адекватності капіталу, а також ринкового та операційного ризиків банків. У Казахстані проведено радикальну реформу національної банківської системи, результатом якої стала консолідація капіталу внаслідок різкого скорочення кількості діючих комерційних банків. Ці зміни сприяли підвищенню транспарентності національної банківської системи, зростанню довіри з боку внутрішніх і зовнішніх інвесторів, збільшенню обсягів запозичень на міжнародних ринках. Національний банк Казахстану планує поетапно переходити на стандарти Базеля III [4].

Інтеграція Базельських стандартів у російське нормативно-правове середовище має характерні особливості. Насамперед, потрібно зазначити, що принципи впровадження Базеля II і Базеля III в російській наглядовій системі остаточно не сформульовано. Російським фінансовим установам треба буде одночасно впроваджувати як Базель II, так і Базель III, тоді як європейські країни вже більше десяти років ведуть послідовну роботу з упровадження цих стандартів. Банк Росії на цей час прийняв низку елементів Базеля II, зокрема спрощений стандартизований підхід до оцінки кредитного ризику, спрощений підхід до оцінки ринкового ризику, а також базовий індикативний підхід до оцінки операційного ризику [5].

Щодо відповідності вітчизняної економіки новим Базельським стандартам слід сказати, що натеper банківський сектор відповідає вимогам Базеля I і лише окремі банківські установи з іноземним капіталом приведено у відповідність до стандартів Базеля II. Однак слід пам'ятати, що Базель II – це загальна система, яку має бути пристосовано до конкретної ситуації. На неї можуть впливати різні фактори, які потрібно обов'язково враховувати, перш за все такі, як розвинутість фінансового ринку та його інструментів, система законодавчого регулювання фінансових установ, рівень розвитку рейтингового бізнесу в

країні, якість ризик-менеджменту в банківських установах, конкурентна ситуація в банківському секторі, ступінь інтегрованості банківської системи країни у світову, типи банківських структур, рівень концентрації банківського капіталу та ризикованості банківських операцій тощо [21, с.65].

З огляду на викладене, впровадження рекомендацій Базельського комітету в національній банківській системі має відбуватися поетапно з урахуванням особливостей вітчизняної економіки. Існує багато різних думок щодо доцільності впровадження Базельських вимог у вітчизняну практику. Більшість фахівців вважає, що вони сприятимуть розширенню можливостей банківського сектора, даючи змогу протистояти потрясінням, спонукатимуть банки збільшувати рівень капіталізації та якість капіталу. Безумовно, впровадження нових стандартів є одним із кроків на шляху стабілізації вітчизняного фінансового ринку, що має сприяти євроінтеграції України.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ БАНКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПАТ«ОЩАДБАНК»)

2.1. Аналіз нормативно-правового забезпечення регулювання достатності капіталу банків в Україні

Економічні потрясіння в Україні останніх років насамперед проявляються у нестабільності банківської системи. Протягом 2014-2017 років Національним банком України (далі – НБУ) виведено з ринку шляхом визнання неплатоспроможними майже 90 банків. Банківська система України перебуває, по суті, у стані перманентного реформування протягом останніх 10 років, коли державою, передусім, за ініціативою НБУ вживається низка нормативно-правових та контрольно-управлінських заходів із метою побудови певних параметрів банківської діяльності та вирішення питань платоспроможної роботи банківських установ.

Основні засади банківського правового забезпечення формування та використання капіталу в Україні обумовлені нормативно-правовими актами, які представлено на рис. 2.1:

Положення наведених нормативно-правових актів із питань банківського регулювання та нагляду орієнтовані на надійний захист інтересів вкладників і кредиторів, на забезпечення їхньої довіри до вітчизняної банківської системи та сприяння її вдосконаленню та зміцненню.

Невід’ємною і визначальною складовою державного інструментарію регулювання банківської діяльності є економічні нормативи. Вони становлять основу стабільного розвитку банківських установ та використовуються органами регулювання для виявлення відхилень від установлених вимог, розроблення превентивних заходів для покращання ситуації, а дотримання їхніх значень є передумовою отримання кредитів Національного банку України.

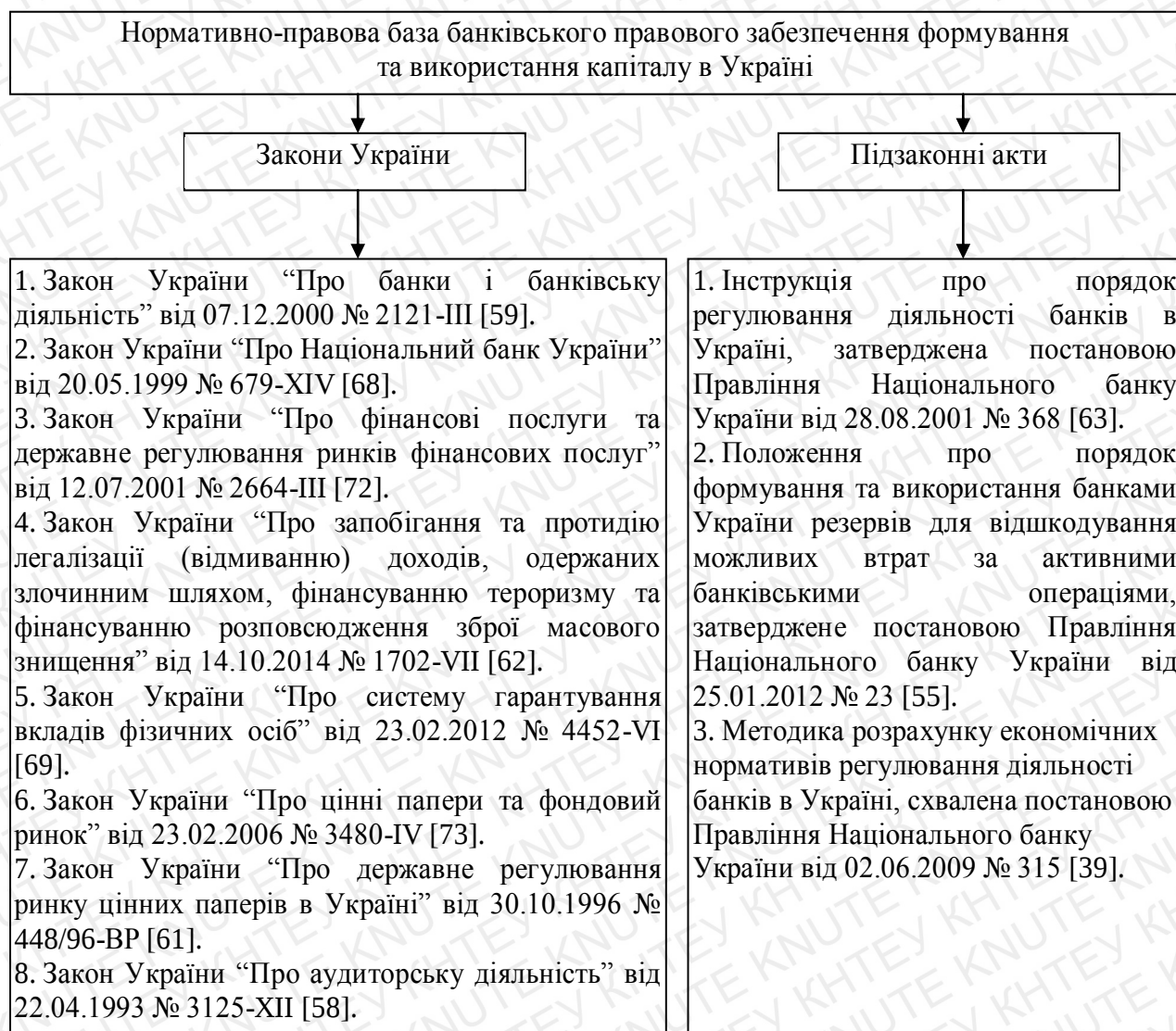

Рис. 2.1. Нормативно-правова база банківського правового забезпечення формування та використання капіталу в Україні

Джерело: складено за [39; 55; 58; 59; 61; 62; 63; 68; 69; 72; 73]

Вихідним для розуміння наукової проблематики забезпечення достатності банківського капіталу є поняття капіталізації банків. НБУ на своїй офіційній сторінці фактично оприлюднив власну позицію щодо цього поняття, пославшись на низку джерел. Зокрема, відзначається, що капіталізація (capitalization) – це:

- 1) збільшення обсягу капіталу банку;
- 2) сукупна вартість цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку країни;
- 3) сукупна максимальна вартість акцій та облігацій, які може випустити

компанія;

4) збільшення вартості банку у зв'язку зі зростанням його ринкової вартості;

5) додавання нарахованої суми відсотків до основної суми депозиту та подальше нарахування доходів на більшу суму;

6) питома вага цінних паперів певного виду в загальній сумі емісії цінних паперів або капіталі компанії – норма капіталізації;

7) додатковий випуск акцій з метою збільшення капіталу або спрямування частини доходів (прибутку, дивідендів) на збільшення капіталу банку;

8) капіталізація прибутку;

9) включення нарахованих і сплачених кредитором відсотків за використані кредити у вартість новостворених активів (будівлі, споруди), а не вирахування цих відсотків із прибутку чи віднесення на собівартість [38].

Наприклад, у Законі України «Про банки та банківську діяльність» поняття капіталізації банків прямо не закріплюється. Загальний підхід до цього питання можна виявити лише з того, що це поняття вперше згадується у статті 32 «Порядок формування та збільшення статутного капіталу банку». У відповідних положеннях зазначається, що «формування та капіталізація банку здійснюються шляхом грошових внесків», крім певних випадків, а також вказується на повноваження НБУ у «спрощеній процедурі реєстрації випуску акцій» банку у контексті капіталізації банківських установ. Таким чином, у цих положеннях складно визначити поняття капіталізації, адже воно може бути пов'язане і з формуванням статутного капіталу банку, і з його збільшенням, а також з емісією акцій банку. Разом із тим треба зауважити, що статутний капітал банківської установи не може формуватися за рахунок емісії акцій у разі, коли банківська установа створена, наприклад, у формі кооперативного банку відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» (ст. 6 тощо). У цьому разі положення спрощеної процедури виявляються непристосованими до кооперативних банків, у чому можна навіть виявити певні елементи дискримінації [59].

Побічно обсяг поняття капіталізації впливає з положень Закону (ст. 39) про те, що до виключної компетенції ради банку віднесена така функція, серед інших, як «визначення джерел капіталізації та іншого фінансування банку». Отже, із цього можна зробити висновок, що капіталізація є джерелом фінансування банку, але не єдиним таким джерелом [59].

На тлі такої законодавчої невизначеності у тому числі щодо спрощеної процедури формування статутного капіталу, яке виявляється пристосованим лише щодо банків, створених у формі акціонерного товариства, виглядають явно недосконалими та ускладненими у правозастосуванні положення Закону України № 78-VIII, прийнятого 28 грудня 2014 року, «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків». Йдеться не лише про відсутність чіткого визначення поняття капіталізації банків, але й про брак зрозумілих критеріїв відмежування процедур капіталізації від процедур реорганізації та реструктуризації у логіко-структурному і в економіко-змістовому контексті. Зокрема, відсутній логічний зв'язок між капіталізацією та реорганізацією (реструктуризацією). Адже капіталізація банків може бути проведена без реорганізації, а остання лише щодо приєднання та злиття характеризується неодмінним збільшенням активів банку [67].

У цій сфері можна спостерігати безпрецедентну як для такого вузького питання економічної діяльності, як капіталізація банківських установ та їх реорганізація (реструктуризація), ситуацію множинності актів регулювання та закріплення в законах положень, які не містять чітких механізмів реалізації, але характеризуються значною варіативністю регулюючого впливу державних органів в особі НБУ й інших утворень на організаційно-господарські відносини.

Зокрема, поряд із зазначеним Законом від 28 грудня 2014 року, 23 березня 2017 р. було прийнято ще один акт – Закон України № 1985-VIII «Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків» [70]. Вже із назви цього Закону видно, що будь-якого незбігу предмета регулювання із Законом України 78-VIII не існує, позаяк «спрощення» капіталізації та реорганізації є однією з форм «сприяння» таким процесам. Невипадково Головне науково-

експертне управління Верховної Ради та Головне юридичне управління Верховної ради України, приймаючи відповідні закони, вказали на істотні вади законодавчої техніки у їх змісті, починаючи від того, що ці закони не містять «чітких критеріїв капіталізації, реструктуризації чи реорганізації банку» [70], закінчуючи тим, що окремі положення законів взагалі не несуть «належного нормативного навантаження» (наприклад, щодо положення статей 1, 4 проекту, в яких ідеться про таке: «інші положення, необхідні для здійснення реорганізації з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом»; «вирішення інших необхідних питань щодо проведення реорганізації»; «рішення загальних зборів банку... є підставою для органів державної влади та інших осіб вчиняти дії») [70].

По суті, закони України № 78-VIII та №1985-VIII додатково – понад межі, передбачені положеннями законів України «Про банки та банківську діяльність» [59] та «Про Національний банк України» [68], – формують базу повноважень НБУ та інших органів влади з питань, обсяг яких формується самим НБУ. Наприклад, у статті 1 закону застосовуються поняття «показник достатності капіталу першого рівня», «нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу», «базовим та песимістичним макроекономічними сценаріями», «строк, визначений Національним банком України» тощо. Відповідні поняття та показники (строки) закріплюються у підзаконних актах НБУ або встановлюються ним в оперативному порядку, зокрема в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні (Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368), в листі НБУ «Про розмір регулятивного капіталу банку» тощо. Тобто йдеться про відсутність у законах про банківську діяльність визначеності на користь повноважень НБУ.

Отже, загальною панівною ідеєю законодавчого опосередкування достатності капіталу банківських установ проголошено механізм організаційних послаблень для банківських установ щодо процедур капіталізації у межах, визначених НБУ. Такий підхід виводить питання капіталізації банківських установ на формальний рівень, оминаючи питання

передумов, засад та меж капіталізації банківських установ як такої.

Разом із тим без вирішення питань достатності показників капіталізації банківських установ та їх впливу на можливість здійснення банківської діяльності у платоспроможний спосіб, позбавлений тіньового елемента, не можна розраховувати на формування справедливих та розумних процедурних рамок капіталізації. Тут треба коротко згадати не лише про поняття достатності капіталу, але й про умови його запровадження у національну банківську практику [70].

Обсяг економічних джерел, присвячених питанням достатності капіталу господарюючих суб'єктів, зокрема підприємств та фінансових установ, майже неосяжний. Здебільшого під капіталізацією розуміють «процес нагромадження капіталу» [80, с.87]. Зазначимо, що багатогранність відповідного питання саме й зумовлює необхідність його законодавчого закріплення, чого, на жаль, вітчизняний законодавець не робить, хоча висуває вагомі вимоги до банків щодо рівня достатності капіталу.

В узагальненому вигляді з правових позицій капіталізація може бути розглянута як внутрішньогосподарські відносини, спрямовані на формування та збільшення майнових активів суб'єкта господарювання, у тому числі банківської установи у будь-якій формі, у тому числі збільшенням статутного капіталу, нерозподіленістю прибутку, економічною концентрацією.

Засоби державної економіко-правової політики були би більш ефективними і прогнозованими, якщо було б враховано (виходячи, зокрема, й з досвіду провадження українських реформ), що не будь-яке збільшення капіталу до встановлення рівня достатності є засобом підвищення ефективності діяльності господарюючого суб'єкта, у тому числі банківської установи. А збільшення статутного капіталу банку особливо не виконує такої функції за не виконуваності першозначних умов економічних показників діяльності та «чистоти» активів такого суб'єкта [53, с.50].

Цей висновок впливає з такого. Вимоги щодо розміру абсолютних показників капіталу банківських установ змінювалися у вітчизняному

законодавстві багаторазово. Останнє суттєве підвищення вимог до мінімального розміру статутного капіталу банків було здійснене Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» від 04.07.2014 № 1586-VII, що стосується новостворених банків. А діючі банки згідно з Прикінцевими та перехідними положеннями Закону було зобов'язано виконати вимоги закону щодо розміру статутного капіталу відповідно до вимог вищевказаного Закону протягом десяти років згідно з розробленим НБУ поетапним планом [60].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що процедурні сприяння забезпеченню достатності капіталу банків та банківської системи загалом потребують поділу на два рівні – рівень вдосконалення нормативно-правової бази та рівень усунення проблемних аспектів платоспроможності у тому числі у контексті капіталізації. Ці процедури не можуть бути однаковими, однак не можна називати спрощеним відповідний порядок відновлення платоспроможності банку – це має бути особливий порядок. Мета відповідних процедур має полягати не в усуненні певних процедурних ланок, притаманних спрощенню будь-якої організаційної процедури, а в запровадженні спеціальних «м'яких» та «обережних» заходів стимулу з боку НБУ, які заохотили б засновників та менеджерів банківської установи до гнучкого усунення показників та проявів діяльності, що призводять до зниження рівня стабільності роботи банківської установи чи порушення нормативів достатності капіталу НБУ. Намагання повною мірою врегулювати ці відносини на рівні закону чи постанов НБУ приречене на невдачу, тому що багато в чому залежить від економічної ситуації, кадрового та фінансового потенціалу банківської установи, менеджменту НБУ тощо. Лише у разі розуміння цих меж правового впливу на рівень достатності капіталу банківських установ можна розраховувати на позитивні економіко-правові результати у цій сфері.

2.2. Аналіз динаміки та структури капіталу ПАТ «Ощадбанк»

Розвиток банківського сектору є необхідною умовою нормального функціонування економіки будь-якої країни. Тільки через ефективну банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки, якої так потребує Україна. Крім того, надійний і розвинений банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль в стабілізації економіки країни. В утвердженні розвитку ринкової економіки важливу роль відіграють комерційні банки, які є одним з інструментів ринкової економіки [33, с.89].

З метою дослідження сучасного стану формування капіталу у банківській сфері, передусім необхідно вивчити основні макроекономічні умови розвитку банківського сектору України.

Окремі макроекономічні та фіскальні показники розвитку економіки України представлено в додатку В.

Слід зазначити, що після 16-відсоткового падіння у 2014-2015рр. українська економіка стабілізувалася у 2016-2017 роках, з'явилися ознаки помірного відновлення. У 1 кварталі 2017 р. економіка продемонструвала зростання на 0,1% у річному вимірі, яке прискорилося до 4,7% у 4 кварталі. Згідно з розрахунками офіційної статистики, ВВП України збільшився на 2,2% у 2017 р. і тим самим перевищив ринкові очікування щодо зростання на 1-2% [37]. Річна інфляція минулого року відповідала цільовому показнику НБУ (12% +/-3 п.п.) завдяки потужному ефекту бази порівняння, низці шоків пропозиції на продовольчому ринку і відносно стабільній ситуації на валютному ринку.

Слід зазначити, що 2016-2017 роки позначилися стабілізацією та триваючим процесом очищення банківського сектору Національним банком України, а також поступовим послабленням монетарної політики та націоналізацією найбільшого банку країни (Приватбанку).

Однією з вагомих причин визнання банків неплатоспроможними, крім порушення законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, був

недостатній рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів забезпечити належний рівень фінансової підтримки. У випадку неспроможності керівництва та акціонерів поліпшити фінансовий стан банку, ділова репутація таких фізичних осіб визначається НБУ як зіпсована. При цьому, згідно з нововведеннями НБУ, такі фізичні особи не зможуть обіймати ключові посади або бути акціонером банківської установи на строк від 3 до 10 років.

Динаміка показників розвитку банківського сектору економіки України представлена в додатку Г.

Дослідження засвідчують, що на фінансові результати банківського сектору значно вплинула націоналізація Приватбанку наприкінці грудня 2016р. Проте, якщо не брати до уваги «ефект Приватбанку», то ситуація виглядає не так драматично – збитки становлять 25 млрд грн. Варто також зазначити, що основні збитки (крім Приватбанку) понесли банки з російським капіталом, чії кредитні портфелі значно постраждали через конфлікт на Донбасі. В цілому, рентабельність капіталу банківської системи поліпшилася - від мінус 116,74% до мінус 1,8%, однак для деяких банків (які завершили резервування ще у 2016р.) 2017 рік став вельми успішним і прибутковим, а їхній показник рентабельності капіталу був значно вищим за 20% [38].

З огляду на значні обсяги докапіталізації ряду банківських установ та виключення з порядку розрахунку статистичних показників НБУ банків, що визнано неплатоспроможними, обсяг власного капіталу БСУ протягом 2016 року збільшився на 19,4% та станом на 01.01.2017 р. складає 123,78 млрд. грн. Адекватність регулятивного капіталу станом на 01.01.2017 р. є дещо вищою за граничний мінімум (10%) та складає 13% (додаток Д).

Протягом 2016 року 43 банківські установи збільшили статутний капітал на загальну суму 105,72 млрд. грн. Слід зазначити, що акціонери усіх груп збільшували статутний капітал переважно з метою підтримки власного бізнесу. Станом на дату написання огляду Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» від 04.07.2014 р. №1586-VII, мінімальний

розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, збільшено з 120 млн. грн. до 500 млн. грн.

Питання регулювання достатності банківського капіталу будемо здійснювати на основі одного з найбільших банків України, а саме ПАТ «Ощадбанк». У березні 2014 року після Революції Гідності до ПАТ «Ощадбанк» прийшла команда на чолі з Андрієм Пишним. Новий топ-менеджмент отримав у спадок найбільшу й найстарішу банківську мережу – близько 4 тисяч відділень – та 35 тисяч співробітників [50]. 95% активів Ощадбанку становили кредити великого корпоративного бізнесу. Значна частина кредитних рішень була політично вмотивованою [50].

Третій рік поспіль Ощадбанк стає переможцем комплексного рейтингу «50 провідних банків України» за версією щорічного незалежного дослідження інформаційного агентства Financial Club. Експерти рейтингу аналізують діяльність банків за 120 параметрами послуг та продуктів. Комплексний підхід, удосконалена методологія, значний обсяг зібраних даних та незалежний контроль процесу складання рейтингу дають можливість стверджувати, що на сьогодні дослідження "50 провідних банків України" є найбільш повною та об'єктивною оцінкою конкурентних переваг учасників банківського ринку.

Передусім необхідно провести аналіз майнового стану ПАТ «Ощадбанк», а для цього проведемо аналіз активів, зобов'язань та капіталу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка активів, зобов'язань та власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» у 2012-2017 рр., станом на 01.01. [50]

Найменування статті	2015	2016	2017	2017/2015 тис.грн.	2017/2015 %
АКТИВ					
Грошові кошти та їх еквіваленти	198719	92856	191933	-6786	-3,41
Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України	2623	11781	0	-2623	-100,00
Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	0	25756	35653	35653	100,00
Кошти в інших банках	0	3014	23261	23261	100,00

Закінчення таблиці 2.1

Кредити та заборгованість клієнтів	547377	729299	498110	-49267	-9,00
Цінні папери в портфелі банку на продаж	305523	243225	432832	127309	41,67
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	35	88	1	-34	-97,14
Відстрочений податковий актив	242	179	387	145	59,92
Основні засоби та нематеріальні активи	88880	89606	87820	-1060	-1,19
Інші фінансові активи	245019	115284	165740	-79279	-32,36
Інші активи	324	218	147	-177	-54,63
Необоротні активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття	0	0	2259	2259	100,00
Усього активів	1388742	1311306	1438143	49401	3,56
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ					
Кошти банків	152616	88948	33036	-119580	-78,35
Кошти клієнтів	1031236	1020843	1194296	163060	15,81
Інші залучені кошти	96	38	0	-96	-100,00
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0	0	147	147	100,00
Резерви за зобов'язаннями	196	160	1530	1334	680,61
Інші фінансові зобов'язання	864	150	6777	5913	684,38
Інші зобов'язання	1829	2405	3904	2075	113,45
Субординований борг	69968	69923	63742	-6226	-8,90
Усього зобов'язань	1256805	1182467	1303432	46627	3,71
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ					
Статутний капітал	126670	126670	126670	0	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	2887	1285	2128	-759	-26,29
Резервні та інші фонди банку	75	82	93	18	24,00
Резерви переоцінки	2305	802	5820	3515	152,49
Усього власного капіталу	131937	128839	134711	2774	2,10
Усього зобов'язань та власного капіталу	1388742	1311306	1438143	49401	3,56

Аналіз показав, що у 2017 році загальна вартість активів ПАТ «Ощадбанк» становила 1438143тис.грн., що на 49401тис.грн., або на 3,56% більше рівня 2015 року. В складі активів найбільшими темпами відбувалося зростання інших фінансових активів, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток (100%), коштів в інших банках (100%), цінних паперів в портфелі банку на продаж (41,67%).

У 2017 році загальна вартість зобов'язань ПАТ «Ощадбанк» становила 1303432тис.грн., що на 46627тис.грн., або на 3,71% більше рівня 2015 року. В складі зобов'язань найбільшими темпами відбувалося зростання резервів за зобов'язаннями (у 6,8 раз), інших фінансових зобов'язань (у 6,84 раз).

Водночас, зменшились кошти банків на 119580тис.грн., або на 78,35%, субординованого боргу на 6226тис.грн., або на 8,90%.

Аналіз показав, що у 2017 році загальна вартість власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» становила 1134711тис.грн., що на 2774тис.грн., або на 2,10% більше рівня 2015 року. В складі власного капіталу найбільшими темпами відбувалося зростання резервів переоцінки 152,5%), інших фондів обігу (у 24%). Зменшились резервні та інші фонди банку на 18тис.грн., або на 24%.

Аналіз структури активів, зобов'язань та власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Структура активів, зобов'язань та власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» у 2012-2017 рр., станом на 01.01. [50]

Найменування статті	2015		2016		2017	
	Тис.грн.	%	Тис.грн.	%	Тис.грн.	%
АКТИВ						
Грошові кошти та їх еквіваленти	198719	14,31	92856	7,08	191933	13,35
Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України	2623	0,19	11781	0,90	0	0,00
Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	0	0,00	25756	1,96	35653	2,48
Кошти в інших банках	0	0,00	3014	0,23	23261	1,62
Кредити та заборгованість клієнтів	547377	39,42	729299	55,62	498110	34,64
Цінні папери в портфелі банку на продаж	305523	22,00	243225	18,55	432832	30,10
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	35	0,00	88	0,01	1	0,00
Відстрочений податковий актив	242	0,02	179	0,01	387	0,03
Основні засоби та нематеріальні активи	88880	6,40	89606	6,83	87820	6,11
Інші фінансові активи	245019	17,64	115284	8,79	165740	11,52
Інші активи	324	0,02	218	0,02	147	0,01
Необоротні активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття	0	0,00	0	0,00	2259	0,16
Усього активів	1388742	100,00	1311306	100,00	1438143	100,00
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ						
Кошти банків	152616	10,99	88948	6,78	33036	2,30
Кошти клієнтів	1031236	74,26	1020843	77,85	1194296	83,04
Інші залучені кошти	96	0,01	38	0,00	0	0,00
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0	0,00	0	0,00	147	0,01
Резерви за зобов'язаннями	196	0,01	160	0,01	1530	0,11

Закінчення таблиці 2.2

Інші фінансові зобов'язання	864	0,06	150	0,01	6777	0,47
Інші зобов'язання	1829	0,13	2405	0,18	3904	0,27
Субординований борг	69968	5,04	69923	5,33	63742	4,43
Усього зобов'язань	1256805	90,50	1182467	90,17	1303432	90,63
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ						
Статутний капітал	126670	9,12	126670	9,66	126670	8,81
Нерозподілений прибуток	2887	0,21	1285	0,10	2128	0,15
Резервні та інші фонди банку	75	0,01	82	0,01	93	0,01
Резерви переоцінки	2305	0,17	802	0,06	5820	0,40
Усього власного капіталу	131937	9,50	128839	9,83	134711	9,37
Усього зобов'язань та власного капіталу	1388742	100,00	1311306	100,00	1438143	100,00

Аналіз показав, що в структурі активів найбільшу питому вагу у 2017 році займають кредити та заборгованість клієнтів, а саме 34,64%, що на 4,78 пункти менше рівня 2015 року, а також цінні папери в портфелі банку, а саме 30,10%, що на 7,90 пункти більше рівня 2015 року.

В структурі зобов'язань найбільшу питому вагу у 2017 році займають кошти клієнтів, а саме 83,04%, що на 8,78 пункти менше рівня 2015 року. В структурі власного капіталу найбільшу питому вагу у 2017 році займає статутний капітал, а саме 8,81%, що на 0,31 пункти більше рівня 2015 року.

Окремо необхідно розглянути динаміку власного капіталу банку ПАТ «Ощадбанк» (рис. 2.2).

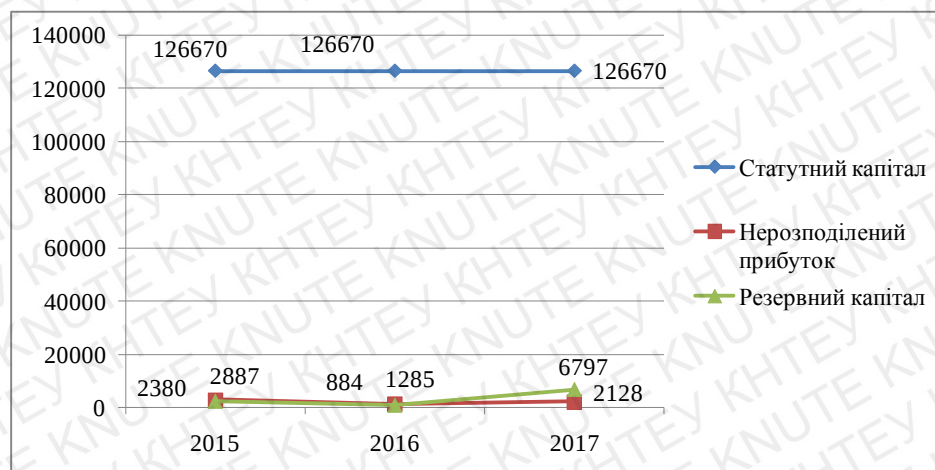

Рис 2.2. Динаміка та структура власного капіталу ПАТ «Ощадбанк»
за 2015-2017 рр., тис.грн. [50]

Результати проведеного аналізу засвідчили, що статутний капітал ПАТ «Ощадбанк» займає найбільшу питому вагу в структурі власного капіталу (майже 100 %), та є незмінним на протязі останніх років. Вартість нерозподіленого прибутку склала 2128 тис.грн., що на 759 тис.грн., або на 26,29 % менше, ніж у 2015 році. Вартість резервного капіталу склала 6797 тис.грн., що на 4417 тис.грн., або на 185, 58 % більше, ніж у 2015 році.

Проведемо аналіз питомої ваги власного капіталу в структурі формування активів ПАТ «Ощадбанк» (рис. 2.3).

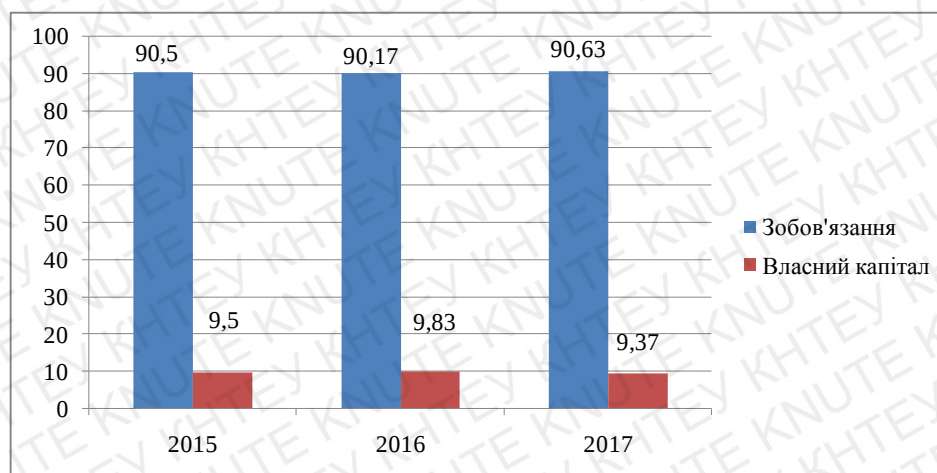

Рис 2.3. Структурні зрушення зобов'язань та власного капіталу у формуванні активів ПАТ «Ощадбанк» за 2015-2017 рр., % [50]

Аналіз показав, що у формуванні власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» притримується загальноприйнятого підходу, оскільки він займає у структурі активів менше 10 %.

2.3. Оцінка достатності капіталу ПАТ «ОЩАДБАНК»

Узагальнюючий показник, який найбільшою мірою характеризує рівень забезпеченості капіталом окремої банківської установи та банківського сектору в цілому, є рівень капіталізації.

Вважаємо, що оцінюючи рівень капіталізації певного банку, доцільно проводити аналіз не тільки кількісних показників вартості статутного та власного капіталу, а й аналізувати якісні показники, які відображають структуру власного капіталу та дозволяють зробити достовірну діагностику його окремих елементів.

Формування показників, що засвідчують достатність банківського капіталу та фінансову стабільність банків, дозволяє оцінити наявний та оптимальний рівні капіталізації банківської системи країни. НБУ здійснює заходи щодо збільшення капіталізації вітчизняних банків на основі прийняття відповідних нормативно-правових актів, які встановлюють рекомендоване значення економічних нормативів, що розраховуються відношенням до регулятивного або статутного капіталу. Таким чином, норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) у 2017 р. був встановлений на рівні не менше 10%, коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів – не менше 7%, а мінімальний розмір регулятивного капіталу – 500 млн. грн [36].

Оскільки головне значення для нейтралізації банківських ризиків приймає регулятивний капітал, можна стверджувати, що найбільш сталим елементом регулятивного капіталу банківської установи є статутний капітал, тому, формуючи достатність капіталу, слід приділити увагу безпосередньо величині статутного капіталу.

У відповідності до Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», з метою забезпечення реальної капіталізації за ступенем достатності капіталу усі вітчизняні банки поділялися на п'ять груп: добре капіталізовані, достатньо капіталізовані, недокапіталізовані, значно недокапіталізовані, критично недокапіталізовані. У зв'язку з фінансовою кризою, яка розгорнулася в 2008–2009 рр., такий поділ банків був скасований. Були внесені відповідні зміни та усі банки України нині поділяють на дві групи: ті, які дотримуються встановлених нормативів капіталу, і ті, які не дотримуються цих вимог [36].

Динаміка достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) банківського сектору України у 2007-2016 рр. представлена на рис. 2.4.

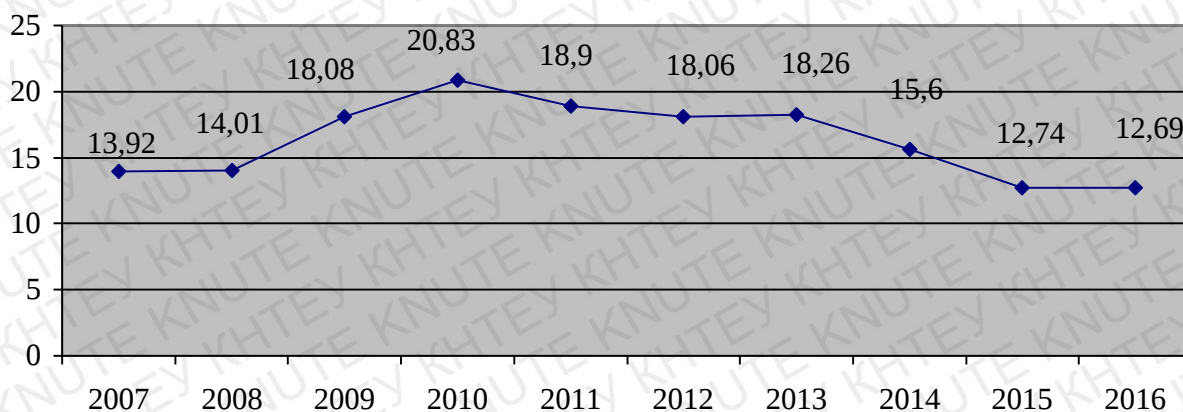

Рис. 2.4. Динаміка достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) банківського сектору України у 2007-2016 рр., % [36]

Слід відзначити, що зазначені регулятивні заходи не дали очікуваних результатів на протязі перших років їх впровадження. Це підтверджується тим фактом, що в цілому у банківському секторі рівень адекватності (достатності) регулятивного капіталу у 2007 році скоротився до 13,92%. Лише з 2008 р. значення цього індикатора зростало і найбільшого рівня досягло в 2011 р., а саме 20,83%, однак уже в 2012 р. рівень достатності регулятивного капіталу набрав негативну тенденцію до скорочення. Станом на кінець 2016 року цей показник мав значення 12,69% [36].

Динаміка обсягу регулятивного капіталу (Н1) банківського сектору України у 2007-2016 рр. представлена на рис. 2.5.

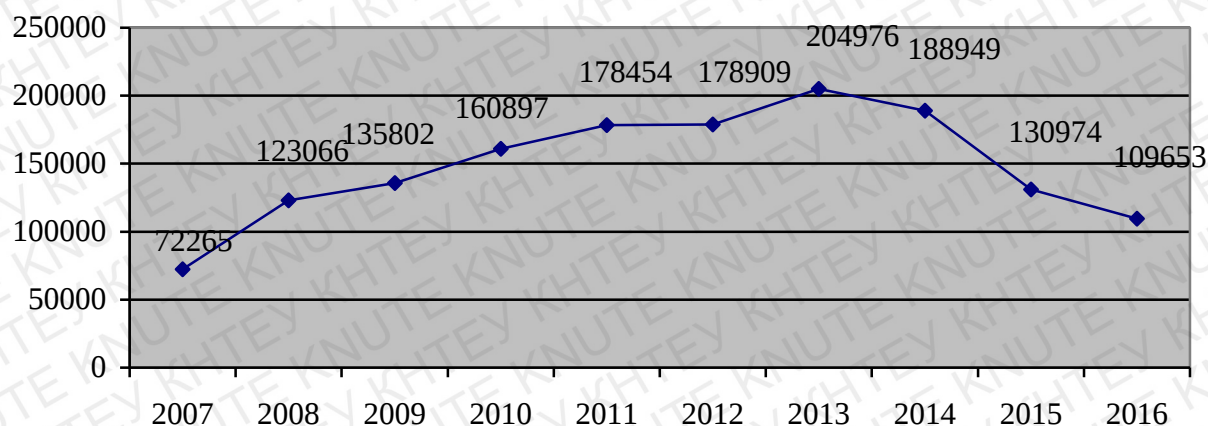

Рис. 2.5. Динаміка обсягу регулятивного капіталу (Н1) банківського сектору України у 2007-2016 рр., млрд.грн. [36]

Рівень регулятивного капіталу починаючи з 2013 року зберігає тенденцію до скорочення і становить на кінець 2016 року лише 109,653 млрд. грн. [36].

НБУ також здійснює розрахунок коефіцієнта співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (НЗ). Рівень цього нормативу продовжує збільшуватись, однак протягом 2006–2008 рр. відбулося певне його скорочення. За 2008–2013 рр. українські банки певною мірою збільшили обсяг регулятивного капіталу. У 2013 році їх регулятивний капітал підвищився у 2,84 рази проти 2008 р. і досяг рівня в сумі понад 204,976 млрд. грн. Водночас, на протязі останніх трьох років відмічається тенденція до зменшення цього показника. На кінець 2016 року регулятивний капітал вітчизняних банків склав лише 109,653 млрд. грн. [38].

Розрахуємо основні показники, які характеризують ефективність формування та управління капіталом ПАТ «Ощадбанк» (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз показників ефективності формування та використання капіталу ПАТ «Ощадбанк» у 2012-2017 рр. [50]

Назва показника	2015	2016	2017	2017/2015 +-	2017/2015 %
Власний капітал, тис.грн.	131937	128839	134711	2774	2,10
Коефіцієнт достатності капіталу	0,10	0,10	0,09	0,00	-1,40
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,67	0,70	0,65	-0,02	-3,23
Коефіцієнт захищеності доходних активів власним капіталом	-0,11	0,01	-0,03	0,08	-73,46
Рентабельність власного капіталу, %	1,41	0,10	0,56	-0,85	X

Аналіз показав, що власний капітал використовується не зовсім раціонально та ефективно. У 2017 році відбулося зростання вартості власного капіталу на 2774 тис.грн., або на 2,10 %. Коефіцієнт достатності капіталу характеризує його частку у майні банку та відображає загальне задовільне значення цього показника на рівні 9-10 %. Коефіцієнт захищеності власного капіталу у 2017 році скоротився на 0,02 пункти і становить 0,65. Рентабельність

власного капіталу у 2017 році знизилась на 0,85 пунктів і складає лише 0,56 %.

В процесі аналізу капіталу банку ПАТ «Ощадбанк» важливого значення набуває використання методів економічного аналізу рентабельності власного капіталу. При аналізі коефіцієнтів рентабельності найбільш широке поширення одержала факторна модель фірми «DuPont». Призначення моделі – визначити фактори, що впливають на ефективність роботи банку та оцінити цей вплив. Оскільки існує безліч показників рентабельності, аналітиками цієї фірми обраний один. На їхню думку, найбільш значимий – рентабельність власного капіталу [31].

Наведена модель «DuPont» заснована на аналізі співвідношень, що утворюють коефіцієнт рентабельності власного капіталу банку. Дана модель дозволяє визначити вплив того чи іншого фактора на показник рентабельності власного капіталу банку [18, с.37].

Існує кілька варіантів даної моделі, що відрізняються ступенем деталізації.

Двофакторна модель представляє коефіцієнт рентабельності власного капіталу у вигляді добутку коефіцієнтів рентабельності сукупних активів (P_a) і коефіцієнта фінансової залежності ($K_{ф.зал.}$).

Трьохфакторна модель передбачає розкладання коефіцієнта рентабельності активів (P_a), що використовується в двофакторній моделі, на добуток коефіцієнта чистої рентабельності наданих банківських послуг ($P_{чрп}$) і коефіцієнта оборотності активів ($K_{об.а}$).

Найбільш повною і деталізованою є п'ятифакторна модель аналізу рентабельності власного капіталу. Перевагою використання даної моделі є те, що вона враховує вплив оподаткування та процентних ставок за кредитами на рентабельність власного капіталу банку.

Ще одним прикладом застосування моделі «DuPont» є розкладання коефіцієнта рентабельності активів на ряд приватних фінансових коефіцієнтів його формування, взаємопов'язаних в єдиній системі. Схема проведення такого розкладання представлена у вигляді формули на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Факторна модель рентабельності власного капіталу банку
«DuPont» [23, с.24]

де ЧП – чистий прибуток, у.о.;

A – активи, у.о.;

BK – власний капітал, у.о.;

B – виручка від реалізації (надання банківських послуг), у.о.;

EBIT - прибуток до нарахування відсотків і податку на прибуток, у.о.;

EBT - прибуток до нарахування податку на прибуток., у.о.

Проаналізуємо вплив факторів на рентабельність власного капіталу за допомогою трьохфакторної моделі. В основу приведеної схеми аналізу закладена наступна детермінована модель:

$$R_{BK} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} = R_{чрп} \times K_{об.А} \times K_{ф.зал} = \frac{\text{ЧП}}{B} \times \frac{B}{A} \times \frac{A}{BK} \quad (2.1)$$

де $R_{чрп}$ – чиста рентабельність продажів;

$K_{об.А}$ – коефіцієнт оборотності активів;

$K_{ф.зал.}$ – коефіцієнт фінансової залежності.

З представленої моделі видно, що рентабельність власного капіталу банку залежить від трьох факторів першого порядку: чистої рентабельності продажів, коефіцієнта оборотності активів і структури джерел фінансування. Значимість

даних показників підтверджується тим, що вони у певному змісті узагальнюють усі сторони фінансово-господарської діяльності банку: перший фактор узагальнює звіт про прибутки і збитки, другий – актив балансу, третій – пасив балансу.

Для зручності розрахунку впливу факторів на коефіцієнт рентабельності власного капіталу необхідно побудувати допоміжну табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Допоміжна таблиця зміни коефіцієнта рентабельності
власного капіталу і факторних показників [50]

Показники	Початок звітного періоду	Кінець звітного періоду
Рентабельність власного капіталу ($P_{вк}$)	$P_{вк_0}$	$P_{вк_1}$
Чиста рентабельність продажів ($P_{чрп}$)	$P_{чрп_0}$	$P_{чрп_1}$
Коефіцієнт оборотності активів ($К_{о.а.}$)	$К_{о.а._0}$	$К_{о.а._1}$
Коефіцієнт фінансової залежності ($Кф.зал.$)	$Кф.зал._0$	$Кф.зал._1$

В табл. 2.5 представлено зміни коефіцієнта рентабельності власного капіталу і факторних показників ПАТ «Ощадбанк» у динаміці.

Таблиця 2.5

Зміна коефіцієнта рентабельності власного капіталу і
факторних показників у динаміці банку ПАТ «Ощадбанк» [50]

Показник	2016р.	2017 р.	Зміна (+, –)
Рентабельність власного капіталу ($P_{вк}$)	0,10	0,56	0,46
Чиста рентабельність продажів ($P_{чрп}$)	0,21	0,13	-0,08
Коефіцієнт оборотності активів ($К_{об.а.}$)	0,10	0,15	0,04
Коефіцієнт фінансової залежності ($Кф.зал.$)	10,18	10,68	0,50

Загальну зміну рентабельності власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» визначаємо:

$$\Delta P_{вк} = P_{вк_1} - P_{вк_0} \quad (2.2)$$

$$\Delta P_{вк} = 0,56 - 0,10 = 0,46$$

1. Вплив зміни показника чистої рентабельності продажів на зміну рентабельності власного капіталу:

$$\Delta P_{вк}(P_{чрп}) = P_{чрп_1} \times K_{ф.зал._0} \times K_{об.А0} - P_{чрп_0} \times K_{ф.зал._0} \times K_{об.А0} \quad (2.3)$$

$$\Delta P_{вк}(P_{чрп}) = 0,13 \times 10,18 \times 0,10 - 0,21 \times 10,18 \times 0,10 = -0,1$$

2. Вплив зміни коефіцієнта оборотності активів на зміну рентабельності власного капіталу:

$$\Delta P_{вк}(K_{об.А}) = P_{чрп_1} \times K_{ф.зал._1} \times K_{об.А1} - P_{чрп_1} \times K_{ф.зал._1} \times K_{об.А0} \quad (2.4)$$

$$\Delta P_{вк}(K_{об.А}) = 0,13 \times 10,68 \times 0,15 - 0,13 \times 10,68 \times 0,10 = 0,27$$

3. Вплив зміни коефіцієнта фінансової залежності на зміну рентабельності власного капіталу:

$$\Delta P_{вк}(K_{зал.}) = P_{чрп_1} \times K_{ф.зал._1} \times K_{об.А0} - P_{чрп_1} \times K_{ф.зал._0} \times K_{об.А0} \quad (2.5)$$

$$\Delta P_{вк}(K_{зал.}) = 0,13 \times 10,68 \times 0,10 - 0,13 \times 10,18 \times 0,10 = 0,29$$

Склавши значення змін показника рентабельності власного капіталу за рахунок кожного фактора, одержимо загальне значення зміни значення коефіцієнта:

$$\Delta P_{вк} = P_{вк}(P_{чрп}) + P_{вк}(K_{об.А}) + P_{вк}(K_{ф.зал.}) \quad (2.6)$$

$$\Delta P_{вк} = -0,1 + 0,27 + 0,29 = 0,46$$

Рентабельність власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» є одним з найважливіших показників, що характеризує ефективність його діяльності. Низьке значення цього показника у порівнянні з аналогічними банками може негативно вплинути на вибір інвестором в якості об'єкту вкладення коштів в банківську установу, що аналізується. Тому для збільшення рентабельності власного капіталу необхідно розробити в ПАТ «Ощадбанк» ефективну політику управління доходами та витратами, оптимізувати структуру капіталу і процес регулювання достатності капіталу банку.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Стрес-тестування ризиків банків України та їх докапіталізація

У період світової рецесії актуальною стає проблема підтримки стійкості фінансових інститутів будь-якої країни. Для її оцінки як на індивідуальному, так і на системному рівнях все більш широко використовується такий інструмент ризик-менеджменту як стрес-тестування. Воно дає змогу банкам сформувати підхід до управління ризиками, що може використовуватися у кризовій ситуації, а також виявити власні слабкі сторони та оцінити можливі стратегії поведінки у сфері регулювання достатності капіталу. Сучасний стан світового фінансового ринку дозволяє очікувати подальшого поширення стрес-тестування, оскільки рівень ризиків банківської діяльності зростає через поглиблення процесів глобалізації та зростання загальної нестабільності ринків.

Останні тенденції розвитку української банківської системи обумовлюють необхідність застосування банками сценарної поведінки, яка дає змогу забезпечувати не тільки стійкість в умовах високоризикового середовища, але й створити умови для підвищення довіри з боку населення до банківської системи України. Національний банк України розробив рекомендації щодо використання стрес-тестування в банках України, проте сучасні дослідження свідчать, що проведення стрес-тестування у банківських установах України потребує подальшого напрацювання та розвитку методологічних та методичних засад [41].

Перспективи функціонування банків в умовах нестійкого функціонування ринку банківських послуг і зниження попиту на низку банківських продуктів переважно залежать від розробки науково-обґрунтованої стратегії розвитку та її успішної реалізації. В останні роки основним елементом ризик-менеджменту

фінансових організацій, в першу чергу банків, є стрес-тестування. Воно дозволяє оцінити можливі збитки від різного роду стресових подій та прояву ризиків банківської системи. Стрес-тестування використовується і для оцінки всієї фінансової системи, її уразливості по відношенню до імовірних подій. Його головна перевага полягає в тому, що на ранніх передкризових етапах розвитку економіки можливо спрогнозувати імовірні зміни в системі і не допустити стресових ситуацій, а при їх виникненні мати уявлення про те, як система зреагує на дану ситуацію [35, с.20].

Ряд провідних міжнародних організацій створив документи з рекомендаціями щодо проведення стрес-тестування. У числі цих організацій:

- Рада з фінансової стабільності (Financial Stability Board);
- Базельський комітет з банківського нагляду (Basel Committee on Banking – Supervision);
- Рада з Європейського банківського нагляду (European Banking Authority);
- Інститут міжнародних фінансів (The Institute of International Finance).

Треба відзначити, що стрес-тестування, яке є ключовим інструментом ризик-менеджменту і стратегічного планування, не в повній мірі інтегровано в структуру ризик-менеджменту українських фінансових установ. Воно здійснюється в більшості банків лише як ізольована функція управління ризиками

В методології українського стрес-тестування на нашу думку існують наступні недоліки [52]:

- не розроблені деталізовані методики та алгоритми проведення стрес-тестування в українських банках;
- не завжди вірно банками здійснювався вибір сценаріїв;
- відсутні стрес-тести на сегментах бізнесу, пов'язаних зі специфічними ризиками і продуктами;
- стрес-тестування в українських банках не є обов'язковою процедурою, постанова НБУ носить лише рекомендаційний характер.

НБУ пропонує українським банкам самостійно проводити стрес-

тестування. Для успішної організації здійснення стрес-тестування банківською установою необхідно визначити основні етапи його проведення. Ми пропонуємо використовувати наступну послідовність дій (рис. 3.1).

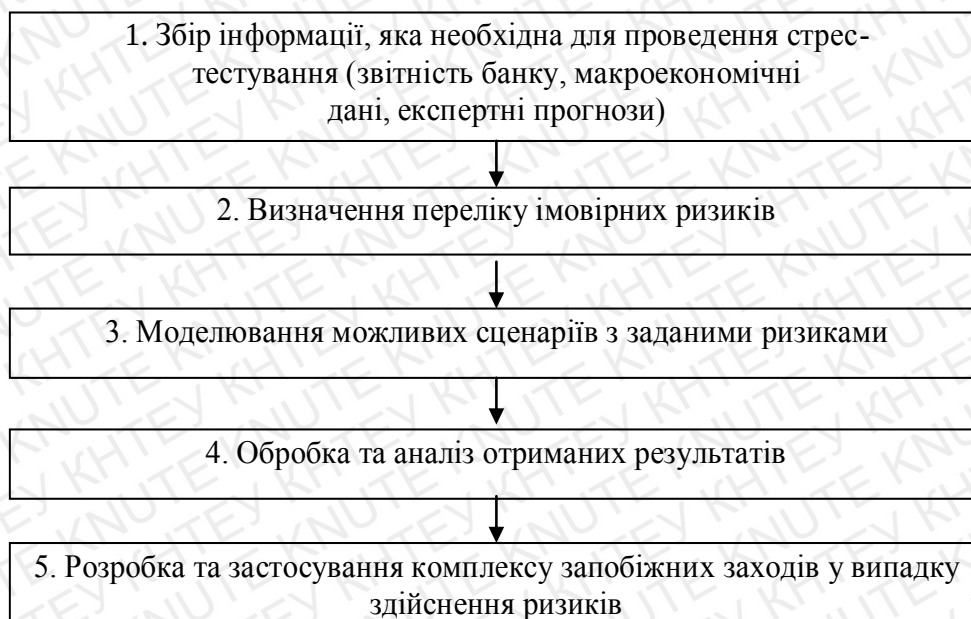

Рис. 3.1. Модель основних етапів проведення стрес-тестування ризиків банків [50]

При здійсненні вибору показників, що підлягають стрес-тестуванню, важливо описати значимі для українських банків фактори ризику та параметри їх зміни, а також пов'язані з ними показники. Варіант систематизації актуальних для українських банків ризиків наведений в додатку Е.

У міжнародній банківській практиці використовуються різні підходи до стрес-тестування. Всі їх можна розділити на дві великі групи. Однофакторні стрес-тести (аналіз чутливості) дозволяють розглянути вплив окремо взятих чинників на активи кредитної організації в короткостроковій перспективі. Такими факторами можуть бути рівень інфляції, ключова ставка, валютний курс та ін. Багатофакторні стрес-тести переважно націлені на оцінку стратегічних перспектив кредитної організації. Вони оцінюють потенційний вплив ряду факторів ризику на діяльність кредитної організації в разі кризової ситуації, за умови ймовірного настання такої події. Обидві групи стрес-тестування мають свої плюси і мінуси (додаток Є).

У багатофакторному стрес-тесті, на відміну від однофакторної моделі відбувається аналіз відразу декількох факторів ризику. Дана модель поділяється на історичні і гіпотетичні стрес-тести. Сценарії стрес-тестування повинні максимально наближатися до вірогідного перебігу подій. Це дозволяє отримати максимально правдиву картину стресостійкості фінансової організації. При розробці таких сценаріїв в першу чергу потрібно переконатися в їх логічній несуперечності [7, с.33].

НБУ радить українським банкам використовувати як багатофакторні стрес-тести (сценарний аналіз) так і однофакторні (аналіз чутливості) в залежності від потреб та цілей стрес-тестування.

Актуальною залишається необхідність розробки уніфікованих методик, що регламентують порядок проведення стрес-тестування в українських банках.

На нашу думку, ефективна методика стрес-тестування банківської сфери для українських банків має включати:

- 1) застосування макро– та мікроекономічних сценаріїв, що дозволяє робити обґрунтовані висновки на основі моделювання можливих стресових змін в окремих агрегованих показниках, що характеризують банківську діяльність;
- 2) постійний облік і моніторинг ризиків, що пропонує НБУ як найбільш значимі на рівні окремого банку і банківської системи в цілому;
- 3) використання галузевого аналізу при розрахунку потенційних втрат від кредитного ризику і оцінки ймовірності дефолту позичальників з метою диференціації збитків і визначення необхідності збільшення резервів на можливі втрати;
- 4) застосування принципів історичних сценаріїв та однофакторного стрес-тестування для ідентифікації стресових ситуацій в кредитних організаціях на початкових стадіях та групи методів гіпотетичних сценаріїв для ідентифікації більш загрозливих ризиків;
- 5) отримання кількісних оцінок стресових впливів на банківський сектор і оцінку втрат при реалізації банківських ризиків та прийняття відповідних

стратегічних рішень.

Станом на 1 листопада 2018 року, в Україні діяли 82 комерційних банків. Банківська система України три роки поспіль зазнавала збитків і розпочала отримувати прибуток лише з початку 2018 року. З 1.04.2015 року стрес-тестування було проведено у 60 комерційних банків. З них станом на 20 жовтня 2018 року 21 банк був надійним та не потребував докапіталізації. Надали програми докапіталізації/плани реструктуризації 39 комерційних банків. З них виконали програми/плани у повному обсязі лише 18, тобто лише 30%, 7 комерційних банків виведені з ринку після завершення діагностики. Це не є прийнятним результатом діяльності банківської системи [36].

Згідно звіту про фінансову стабільність НБУ за 2017 рік ризик достатності капіталу знизився завдяки націоналізації та докапіталізації Приватбанку та докапіталізації приватних комерційних банків.

За прогнозами НБУ для комерційних банків 2019 рік буде прибутковим, але існують значні ризики прибутковості для державних банків. У світовій практиці проведення стрес-тестування використовуються два підходи: «знизу догори» (bottom-up) і «зверху вниз» (top-down). У першому випадку банк за сценарними умовами самостійно проводить розрахунок стрес-тестування. У другому випадку регулятор (в Україні ним є НБУ) сам здійснює розрахунки за єдиною прийнятою методологією.

У 2018 році Національний банк України почав стрес-тестування 25 банків. Про це йдеться в огляді банківського сектору НБУ за І-й квартал 2018 року. Відзначається, що стрес-тестуванню підлягають банки, на які припадає 95% активів сектору [38].

Під перевірку у 2018 році потрапили наступні банки: Приватбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, “Райффайзен Банк Аваль”, Альфа-банк (Україна), “Укргазбанк”, ПУМБ, УкрСиббанк, Сбербанк, Укрсоцбанк, ОТПБанк, “Південний”, Креді Агріколь Банк, Промінвестбанк, ТАСкомбанк, ПроКредит Банк, Кредобанк, ВТБ Банк, Банк “Кредит Дніпро”, Мегабанк, “Восток”, А-Банк, Ідея Банк, Universal Bank і Банк інвестицій та заощаджень [38].

Нацбанк уточнює, що оцінка здійснюватиметься станом на 1 січня, і складатиметься з трьох етапів. Перший етап передбачатиме перевірку аудиторськими компаніями якості активів банку і прийнятності забезпечення за кредитами; другий - екстраполяцію Нацбанком результатів першого етапу і оцінку достатності капіталу банку; третій - оцінку НБУ достатності капіталу банку за результатами стрес-тестування за базовим і несприятливого макроекономічним сценарієм.

Як повідомлялося, НБУ наприкінці 2017 року прийняв рішення про проведення щорічної, з 2018 року, оцінки стійкості банків. Відповідне Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України затверджено постановою правління НБУ №141 від 22 грудня 2017 року [38].

Виходячи із загальних тенденцій розвитку ринку банківських послуг, процес докапіталізації банків є необхідною умовою для зміцнення всієї банківської системи. Так як в Україні функціонує величезна кількість банків, які в основному обслуговують бізнес своїх акціонерів, примусова докапіталізація може бути одним із способів оздоровлення банківської системи, але тільки за умови, якщо політика НБУ в цьому напрямі буде послідовною і комплексною.

Стрес-тести зарубіжних банків, проведені останнім часом, були спрямовані саме на те, щоб визначити рівень достатності капіталу банку для покриття збитків, пов'язаних з можливою нестабільністю економічної ситуації. У результаті було визначено, що існуюча система формування капіталу є достатнім показником здатності банку захистити інтереси вкладників і держави в умовах кризи [52].

В Україні цифровий еквівалент банку – це ще не абсолютний показник надійності банку. Але в Україні сам по собі цифровий еквівалент капіталу не може бути показником надійності банку. Паралельно зі збільшенням капіталу банку, на нашу думку, також повинен відповідати наступним критеріям:

1. Поліпшення якості капіталу: джерела формування капіталу мають бути повністю легалізовані, а інформація про кінцевих власників - повністю розкрита.

2. Основний капітал повинен бути дійсно недоторканий, тобто контролюючий орган не повинен допускати ситуації, коли капітал «вимивається» акціонерами і фактично існує тільки на папері.

Тільки в сукупності перераховані вище заходи можуть змінити ситуацію в банківському секторі та сприяти появі таких банківських установ, діяльність яких би не залежала від бізнесу їх акціонерів.

Крім того, дослідження засвідчили, що в ході проведення стрес-тестування у 2017 році градація банків проводилася не по групах: вони були розподілені на банки, які:

- працюють в нормальному режимі;
- банки, в яких введена тимчасова адміністрація;
- банки, які було докапіталізовано за участю держави.

Отже, проводилася оцінка не тільки достатності капіталу, порівняно з активами, а також відповідності статутного регулятивного капіталу. Тобто, ті банки, у яких статутний капітал перевищує регулятивний, повинні збільшити свій капітал першого рівня.

Банки, у яких статутний капітал перевищує регулятивний (згідно із законодавством цього не повинно бути), повинні збільшити свій капітал першого рівня. Крім того, фахівці висловлюють упевненість в тому, що переважна більшість банків, які вимагають докапіталізації, проведуть її нормально.

На думку фахівців, банки підійшли дуже принципово і критично до формування резервів, і в зв'язку з цим у них виникла потреба докапіталізації. Також зслід зазначити, що банки, у яких держава нещодавно придбало контроль, також вимагають докапіталізації. У цих кредитно-фінансових установ адекватність капіталу знаходиться на прийнятному рівні, але є питання з приводу відповідності та регулятивного капіталу.

3.2. Впровадження рекомендацій Базель II та Базель III щодо достатності капіталу в практику банків України

Імплементація рекомендацій Базельського комітету щодо формування та оцінювання адекватності капіталу банківськими установами набуває особливого значення в умовах поглиблення фінансової кризи в Україні, яка супроводжується суттєвим погіршенням фінансового стану позичальників та якості кредитних портфелів багатьох банківських установ, здороженням вартості позикового капіталу, ускладненням процедури залучення коштів підприємствами реального сектору [51].

Питання вибору критеріїв достатності капіталу є головним у регулятивних вимогах до капіталу банків та потребує особливої уваги в умовах перезавантаження банківського сектору України. Огляд офіційних документів МВФ, Банку міжнародних розрахунків, Базельського комітету з банківського нагляду, ЄЦБ та ін. свідчить про те, що упродовж останніх років уточнювалися підходи до розрахунку власного капіталу та оцінки ризиків, але головний критерій і досі залишається незмінним – достатність капіталу залежить від рівня ризику банківських втрат [21, с.64].

Необхідність посилення регулятивних вимог до капіталу банків відповідає спрямованості змісту ОП 19 «Основних принципів ефективного банківського нагляду» 5 («Достатність капіталу»), а саме: вимоги до капіталу банків повинні відображати взяті на себе банком ризики в контексті ринкових та макроекономічних умов [87].

Національним банком України також було взято до уваги умови Базеля II щодо виокремлення трьох підходів до оцінки кредитного, операційного та ринкового ризиків. В міжнародних стандартах визначаються такі варіанти оцінки ризику: підхід, що базується на внутрішніх рейтингах (IRB), підхід на основі базових індикаторів (BIA), прогресивний підхід на основі вимірювань (AMA). Застосування даної методики розрахунку ризиків дозволяє банкам і наглядовим органам обрати найбільш прийнятний підхід, який відповідає

розміру, рівню розвитку та позиції на ринку кожної окремої банківської установи. Проте, конкретних заходів щодо наближення вітчизняної банківської практики до положень Базеля II наразі не було вжито. В Україні відсутнє відповідне правове поле щодо впровадження концепції оцінювання системних та індивідуальних ризиків банків як на макро-, так і на мікрорівні. Однак, окремі банки України почали впроваджувати вимоги Базеля II і запровадили систему внутрішнього рейтингування клієнтів (наприклад, Укрексімбанк, Райффайзен Банк Аваль, ОТП та інші) [11].

Інтенсивність регуляторного нагляду на основі поглиблення пруденційних підходів залежить від оцінки внутрішньої системи управління ризиками і капіталом банків та інших фінансових організацій, що безпосередньо впливає на стійкість фінансового сектору. В умовах української практики одним з першочергових завдань є знаходження певного компромісу в оцінках агрегованих ризиків, зумовленим специфікою банківської діяльності, та рівнем надійності, який забезпечується банківським капіталом.

Особливої уваги потребує оцінювання достатності капіталу системно важливих банків в Україні, котрі мають високий рівень левереджу та низьку рентабельність, ризик банкрутства яких загрожує руйнуванню фінансової системи з потенційно негативними наслідками для реальної економіки.

Національним банком України продовжено впровадження нових вимог до капіталу відповідно до рекомендацій Базельського комітету з питань банківського нагляду та законодавства ЄС, що сприймається як відповідь на наслідки глобальної фінансової кризи. Оцінювання достатності банківського капіталу здійснюється на основі запровадження Базельських стандартів, спрямованих на підвищення стійкості фінансової системи шляхом покращення якості капіталу, а також вдосконалення підходів до оцінки наявних і потенційних ризиків (risk based supervision).

За результатами діагностичного обстеження 60 найбільших банків в Україні, на які припадає 98% активів банківської системи, виявлено, що майже дві третини з них, а саме – 39 банків, потребували докапіталізації (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Результати діагностики достатності капіталу банків в Україні [38]

Кількість банків	Дати проведення діагностики		
	01.04.2015	01.01.2016	01.04.2017
Завершили діагностику	20	19	21
Не потребували докапіталізації за результатами діагностики	4	7	10
Надали програми докапіталізації /плани еструктуризації	16	12	11
Виконали Програми/Плани у повному обсязі	8	3	1

Якісна структура капіталу банків поступово наближується до міжнародної практики, узгоджуючись з рекомендаціями Базеля III щодо співвідношення між мінімальними розмірами капіталу 1-го та 2-го рівнів. Так, відповідно до «Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» значення нормативу достатності основного капіталу (Н3) підвищено до 7% з 1 січня 2019 р. при збереженні значення нормативу достатності капіталу (Н2) для діючих банків на рівні 10% [36].

В умовах українського банківського сектору для більшості банків перехід до застосування поглибленого підходу до розрахунку достатності капіталу для покриття кредитних ризиків потребує дотримання таких вимог, як [47, с.41]:

- наявність власної методики розрахунку довгострокової середньої ймовірності дефолту (PD) протягом повного економічного циклу;
- наявність даних про дефолти принаймні за 5 попередніх років;
- оновлення рейтингів не менш ніж 1 раз на рік;
- наявність даних про LGD та EAD принаймні за 7 попередніх років за корпоративними, державними та міжбанківськими кредитами та 5 років – за роздрібними кредитами;
- необхідність коригування даних, отриманих в межах застосування регулятивних моделей, відповідно до вимог IFRS

Розробка власних моделей для більш точної оцінки можливих втрат ускладнено для банків з невеликим обсягом даних, що залежить від масштабів діяльності кредитної організації, а також потребує наявності статистично

значущого проміжку часу для отримання історичних даних про дефолти позичальників. У даному випадку використання узагальнених моделей, запропонованих регуляторами, консалтинговими фірмами і т. ін., може призвести до помилок в розрахунках.

Стандартизований підхід, на відміну від підходу внутрішніх рейтингів, є традиційним для української банківської практики і більш поширеним. Для розрахунку адекватності регулятивного капіталу банку на основі застосування стандартизованого підходу його активи поділяються на групи за ступенем ризику та підсумовуються з урахуванням відповідних коефіцієнтів зважування для основних груп активів, які визначає НБУ [38].

Відповідно до положень Базеля II, при застосуванні стандартизованого підходу вагові коефіцієнти встановлено для таких груп: держави та їх центральні банки (група 1), державні підприємства (2), банки (4), фінансові компанії (5), корпорації (5). В окремі групи виділено ризики за операціями з нерухомістю (групи 7–9), простроченими кредитами (10), позабалансовими зобов'язаннями (13). До групи підвищеного ризику (11) – з ваговим коефіцієнтом зважування 150% і вище – віднесено вимоги до держав, державних підприємств, банків і фінансових компаній, що мають рейтинг, нижчий B–. Сек'юритизаційні транші, що мають рейтинг між BB+ та BB–, отримали найвищий ваговий коефіцієнт: 350% [38].

Зауважимо, що міжнародне рейтингове агентство S&P у 2017 р. підтвердило довгостроковий суверенний рейтинг України (у національній та іноземній валютах) на рівні "B–". Отримання суверенного рейтингу країни нижче "B–", підвищує коефіцієнт ризику до 150% при розрахунку достатності капіталу банків. На це потрібно звертати увагу при оцінюванні достатності капіталу банками та іншими фінансовими установами (фінансовими компаніями, пенсійними та інвестиційними фондами) в Україні, які здійснюють операції з державними цінними паперами або утримують їх у своїх портфелях. Крім того, оцінювання вимог до банків, які не мають зовнішнього кредитного рейтингу, а використовують показники зовнішнього кредитного рейтингу

країни, буде узгоджуватися з його резидентністю.

На нашу думку, також особливої уваги заслуговують питання щодо можливого застосування підвищених коефіцієнтів ризику за угодами з цінними паперами в іноземній валюті залежно від виду угод, депозитарія, який засвідчує права на цінні папери. Також зміни у банківському регулюванні щодо достатності капіталу банків на покриття ризиків можуть бути також спрямовані на уточнення складу регуляторного роздрібного портфеля (для вимог, які передбачають оцінювання з застосуванням портфельного підходу (для однорідних позик).

З метою подолання кризи в банківській сфері України, НБУ варто працювати над впровадженням принципів Базельського комітету, а саме [11]:

- розробити підходи щодо застосування нових методів оцінки ризиків банківських установ, визначених Базелем II;
- вивчити доцільність й можливості впровадження у вітчизняну банківську практику антициклічного регулювання достатності капіталу банків за новою міжнародною Угодою про капітал (Базель III) на основі застосування принципів динамічного резервування, підвищення вимог до якісного та кількісного рівня достатності власного капіталу;
- забезпечити широке оприлюднення банками інформації про достатність їх капіталу з метою уникнення ситуацій, коли недостовірні інформації щодо достатності капіталу окремих банків може викликати негаразди всієї банківської системи;
- здійснювати превентивні заходи в рамках банківського нагляду щодо попередження ситуацій з негативного відхилення нормативів капіталу банківських установ від мінімально встановлених.

Таким чином, впровадження наведених заходів дасть змогу гармонізувати українське банківське законодавство відповідно до європейських норм та наблизити практику регулювання капіталу банків до міжнародних стандартів з урахуванням особливостей функціонування вітчизняної банківської системи.

За підсумками проведеного аналізу можна стверджувати, що ситуація, яка

склалася у банківському секторі нашої країни, не є достатньо позитивною і сприятливою для існування його конкурентоздатності, а отже, потребує детального аналізу проблем, які її викликали, та відповідних пропозицій для її виправлення.

Серед них можна виділити [11]:

- збиткову діяльність банків протягом останніх років;
- труднощі загальноекономічного характеру, зумовлені дефіцитом грошових ресурсів на фінансовому ринку в період кризи;
- низький рівень капіталізації комерційних банків. За цим показником вітчизняні банки настільки відстають від іноземних, що навіть за сприятливих умов їм буде важко конкурувати не тільки на світовому ринку, а й всередині країни, якщо останні вирішать серйозно закріпитися на нашому ринку;
- проблема надійності і забезпеченості виданих кредитів. Частка проблемних кредитів в усіх банках є достатньо високою, тому що були залучені ресурсів вкладників, які не забезпечені власним капіталом, з подальшим виходом на ринок позикових капіталів без утворення резервів для покриття кредитних ризиків.

Сьогодні більшість європейських країн імплементують Рекомендації Базеля III, який було розроблено у відповідь на світову фінансово-економічну кризу, однак, Україна, на жаль, не може собі це дозволити, адже ми користуємося все ще рекомендаціями Базеля I. Певним кроком на шляху впровадження міжнародних стандартів Базель-III в українську практику стало схвалення законопроекту, яким передбачається збільшення мінімального розміру статутного капіталу банку до 500 млн грн, що сприятиме підвищенню рівня капіталізації банків та, відповідно, зниженню ризиків для вкладників і, як наслідок, збільшенню довіри до банків з боку їх клієнтів [8, с.47].

Загалом можна сказати, що для того, щоб вирішити проблему щодо підвищення рівня капіталізації та надійності установ банківської системи України, банкам було б доцільно [21, с.65]:

- поліпшити якість капіталу та забезпечити достатній рівень покриття ним

ризиків, що приймаються банками;

- пришвидшити процес завершення переходу банківської системи України на умови Базель-II та розпочати підготовку до впровадження стандартів Базеля-III;

- стимулювати залучення власного банківського прибутку для інвестицій у капітал шляхом звільнення від оподаткування частини прибутку кредитних установ, спрямовану на підвищення рівня їх капіталізації, стимулювати інвесторів звільненням від податків на прибуток, який спрямовується на капіталізацію банків;

- стимулювати приплив капіталу у банки за рахунок активного залучення коштів акціонерів, у тому числі портфельних інвесторів;

- з метою уникнення можливого деструктивного впливу міжнародних фінансових потоків на банківську систему України, потрібно встановити економічну межу оптимального впливу зарубіжного капіталу на вітчизняні банки на рівні 40-45% від капіталу усіх банків;

- збільшувати показник адекватності капіталу через консолідацію банківської системи України (консорціумне кредитування, створення банківських об'єднань, злиття банків, їх реорганізація).

Загалом, капіталізація банків реально може відбуватися за рахунок:

- нормативного врегулювання НБУ вимог до капіталізації банківських установ;
- нарощування прибутку банків;
- зменшення витрат вітчизняних комерційних банків;
- випуску фінансових інструментів капіталізації банків (деPOSITНИХ сертифікатів, облігацій, єврооблігацій, привілейованих акцій);
- збільшення капіталу державних банків або їх корпоратизації;
- створення ресурсної бази для нарощування інвестицій у фінансові інструменти банківської системи;
- збалансованості та стабільності дивідендної політики;
- злиття та поглинання, проте цей напрям потрібно застосовувати

обережно та зважено, не допускаючи процесів монополізації у банківському секторі.

Таким чином, складність і суперечливість загальноекономічних умов, у яких функціонують банки України, потребують виважених підходів до капіталізації банківських установ, диверсифікації джерел формування ресурсів та підвищення фінансової стійкості банківської системи України в цілому. Отже, якісно новий рівень капіталізації банків може бути досягнутий за рахунок наступних кардинальної зміни загальноекономічних факторів: легалізації капіталу; суттєвої зміни рівня корпоративного управління; створення привабливих податкових та фінансових умов для інвестицій у банківський сектор економіки; зниження рівня діючих в Україні ризиків; підвищення рейтингу України.

3.3. Дорожня карта реалізації новітніх підходів щодо регулювання достатності капіталу банків України

Банківська система України за 25 років свого розвитку пройшла шлях, який банківські системи розвинутих країн світу проходили століттями. За всі роки свого становлення вона є адекватною розвитку економіки країни. Більше того, вона була локомотивом, що тягнув за собою економічний потяг. Стверджуючи цю тезу, ми не заперечуємо, що в банківській системі України не було і немає проблем. Але більшість із цих проблем пов'язана саме з її розвитком. І одна з найскладніших проблем – це підвищення капіталізації банківської системи.

З 01 січня 2019 року набирає чинності новий норматив достатності основного капіталу (НЗ), який визначається як співвідношення основного капіталу до суми активів і позабалансових зобов'язань, зважених на відповідні коефіцієнти кредитного ризику, і має бути не менше ніж сім відсотків. Досягнення такого рівня достатності основного капіталу до кінця 2018 року для

20 найбільших за розміром активів банків передбачено Меморандумом про співпрацю між Україною і МВФ [36].

Банк, згідно з черговими змінами до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків, повинен формувати буфери капіталу (з 01.01.2020), а саме – буфер запасу (консервації) капіталу, контрциклічний буфер понаднормативне значення нормативу достатності основного капіталу (НЗ). Крім цього, для системних банків буде запроваджено буфер системної важливості.

Верховна Рада 2014 року ухвалила Закон «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків», яким передбачається пом'якшення вимог до банків через девальвацію гривні. Відповідний Закон «Про внесення змін до Закону “Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків”» (№ 2449-д) надає право НБУ не відносити банк до категорії проблемних і неплатоспроможних у разі, якщо зменшення розміру регулятивного капіталу, значення нормативу адекватності регулятивного капіталу, нормативів поточної і короткострокової ліквідності, збільшення обсягу негативно класифікованих активів банку, за якими слід оцінювати ризик і формувати резерви згідно з нормативно-правовими актами НБУ, зумовлене девальвацією курсу гривні або формуванням резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями [36].

Сьомого квітня 2016 року Правління НБУ прийняло постанову № 242, якою внесено зміни до графіків приведення банками статутного і регулятивного капіталів до мінімального розміру, передбаченого банківським законодавством (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Зміни до графіка приведення банками України статутного і регулятивного капіталу до мінімального розміру [38]

Строки	Попередній графік, млн грн	Актуальний графік, млн грн
до 17.06.2016	120	120
до 11.01.2017	300	
до 11.07.2017		200
до 11.01.2018	400	
до 11.07.2018		300
до 11.01.2019	450	

Закінчення таблиці 3.2

до 11.07.2019		400
до 11.01.2020		450
до 11.07.2024	500	500

Аргументами цього стали неможливість використати прибуток 2016 року для докапіталізації, тривалість законотворчих процедур, що б спростили процедури об'єднання банків або відмови від банківської ліцензії, тривалий час для пошуку інвестора в поточних умовах. Зокрема, на півроку було перенесено термін подання банками програми збільшення капіталу із зазначенням конкретних джерел докапіталізації та підтверджувальних документів – до 11 січня 2017 року.

Актуальний графік передбачає щорічне збільшення капіталу на 100 млн грн, починаючи з 11 липня 2017 року, і надає можливість банкам використовувати прибуток попереднього року для докапіталізації; у разі неможливості збільшення капіталу в зазначений термін доцільно передбачити можливість функціонування банків з обмеженими ліцензіями.

Експерти позитивно оцінюють рішення НБУ спростити процедуру злиття банків, що має дозволити скоротити цей процес із дев'яти місяців до трьох. Відповідна концепція уже затверджена Нацбанком, але потрібні зміни в законодавстві ще не ухвалено.

Отже, вимоги до капіталу банків України динамічно змінювались, ураховуючи вимоги Базельського комітету і реалії економічного середовища України. Вважаємо, що здебільшого банківські установи нарощували статутний, регулятивний капітал відповідно до законодавчих вимог і дотримувались нормативів капіталу. Проте за останні роки в умовах економічної і політичної нестабільності, різких коливань валютних курсів, банкрутства значної кількості банківських установ ситуація щодо дотримання вищевказаних показників суттєво погіршилась.

У вирішенні питань капіталізації банків України важливим є розробка Дорожньої карти реалізації новітніх підходів щодо регулювання достатності капіталу банків України. У цьому напрямку необхідно приймати до уваги

основні положення Стратегії розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки», розробленою Комітетом Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності [83].

Головною метою реалізації «Стратегії розвитку банківської системи України 2016-2020» є розбудова фінансово потужної, прибуткової і стабільної банківської системи, яка ефективно виконує свою основну функцію – оптимальний перерозподіл капіталу в економіці для фінансування інтенсивного стійкого економічного зростання на основі високотехнологічної індустріалізації, розвитку інфраструктури, науки, освіти і добробуту населення в цілому.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних стратегічних цілей [83]:

I. Підвищення якості політики Національного банку України, зокрема:

a) реалізація реформи монетарної політики через розвиток її операційної системи для вирівнювання накопичених монетарних дисбалансів, оптимального управління ліквідністю, оптимізації процентної політики.

b) оптимізація валютного регулювання і валютно-курсової політики для забезпечення валютної стабільності.

c) вдосконалення регулювання банківського капіталу і банківського нагляду.

d) створення ефективної та дієвої Ради НБУ і розвиток при Раді НБУ потужного науково-дослідницького і експертно-аналітичного центру для розробки і моніторингу реалізації Стратегії монетарної політики, спрямованої на забезпечення валютної стабільності і помірних темпів інфляції, та створення монетарних передумов переходу від моделі сировинного приросту до високотехнологічної промислової економіки.

II. Підвищення довіри суспільства до Національного банку України, банківської системи і національної валюти.

III. Розбудова банківської системи як комплексу рівноправних, різних за

розмірами, спеціалізацією і бізнес-моделями банків, які є фінансово здоровими, конкурентоздатними, стабільними, спрямованими на довгострокову перспективу розвитку в Україні, кредитування реального сектору економіки, інноваційний та інвестиційний розвиток.

IV. Розвиток цивілізованого конкурентного ринку банківських послуг на базі сучасної ринкової інфраструктури, нових технологій, дотримання антимонопольного законодавства, недопущення рейдерства.

V. Розвиток процесів банківського кредитування реального сектору, зокрема високотехнологічного виробництва, малого та середнього бізнесу, мікрофінансування для сприяння зростанню економіки і підвищенню зайнятості.

VI. Розвиток державних банків як банків розвитку і структурної перебудови економіки.

У п. 4.3. Стратегії розвитку банківської системи України 2016-2020 «Перегляд вимог щодо мінімального розміру статутного капіталу та порядку проведення докапіталізації банків» зазначено, що з метою збереження ядра української банківської системи, захисту від штучного усунення з ринку стабільних вітчизняних невеликих банків і запобігання зростанню системних ризиків для банківської системи, економіки України та національної безпеки (через концентрацію і олігополізацію банківського ринку) є необхідним внести зміни до частини першої статті 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність», визначивши згідно Європейським директивам розмір мінімального капіталу універсального банку на рівні 150 млн. грн. (еквівалент ~ 5 млн. євро) та встановити підвищені вимоги до розміру статутного капіталу тільки спеціалізованих банків, які планують здійснювати іпотечне кредитування, - 500 млн. грн [83].

Запровадження зазначених заходів поряд з підтримкою малих та середніх банків забезпечить здорову конкуренцію на фінансовому ринку, сприятиме зростанню пропозиції фінансових послуг для суб'єктів підприємництва, що стимулюватиме подолання економічної кризи в Україні.

У розділі 6 Стратегії розвитку банківської системи України 2016-2020 визначено інституційні механізми і план заходів Стратегії розвитку банківської системи та розроблена «Дорожня карта реалізації Стратегії (Road Map)».

Складові Дорожньої карти реалізації Стратегії у питаннях регулювання достатності капіталу банків України представлено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Складові Дорожньої карти реалізації «Стратегії розвитку банківської системи України 2016-2020» у питаннях регулювання достатності капіталу банків України [83]

Напрямок Стратегії	Заходи стратегії	Термін впровадження	Відповідальний орган
1.3.Заходи стабілізаційної політики щодо банківської системи України	1.3.5. Вирішення питань щодо докапіталізації банківської системи - внесення змін до частини першої статті 31 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, встановивши розмір мінімального статутного капіталу універсального банку на рівні 150 млн. грн. та 500 млн. для спеціалізованих банків, які планують здійснювати іпотечне кредитування	2016-2020	ВРУ, НБУ

В контексті проведеного дослідження доцільно, на нашу думку, у подальшому враховувати попередній досвід НБУ щодо прив'язки показників капіталу до євро, а це дасть змогу уникнути знецінення капіталу. Вважаємо за доцільне застосування НБУ селективної політики щодо розвитку та діяльності банків з урахуванням регіональних особливостей розвитку економіки і соціальної сфери; стимулювання державою створення умов максимального сприяння капіталізації банків на регіональному рівні; запровадження механізму докапіталізації найбільших банків; розроблення стратегії виходу з ринку неплатоспроможних і нежиттєздатних банків шляхом їх реорганізації чи ліквідації.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження механізму регулювання достатності капіталу банку можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що зміцнення капіталу банківських установ є одним із найважливіших завдань забезпечення економічного зростання. Капітал банку дає змогу здійснювати його подальший розвиток і витримувати конкуренцію на ринку банківських послуг. Одними з найважливіших питань банківської діяльності є обсяги і динаміка капіталу банку, фактори його формування та шляхи збільшення. Капітал банку є не лише джерелом проведення банківських операцій, а й інструментом зміцнення довіри з боку клієнтів, вкладників і кредиторів до конкретної фінансово-кредитної установи, а також до банківської системи в цілому.

2. Встановлено, що у банківській справі серед основних показників фінансового стану, його розвитку та регулювання головне місце займає показник достатності власного капіталу, або капітальної адекватності масштабам і характеру здійснюваних банком операцій. В цілому науковці та практики достатньо чітко визначають його зміст і намагаються ефективно реалізовувати на практиці механізми забезпечення адекватного обсягу власного капіталу для стабільного та динамічного розвитку як окремо взятого банку, так і банківської системи в цілому.

3. Обґрунтовано, що достатній рівень капіталу гарантує збереження коштів клієнта та вкладників. Зростання номінального розміру регулятивного капіталу є позитивним явищем, проте, варто зазначити, що у розрахунку регулятивного капіталу існують певні недоліки, основним серед яких, на наш погляд, є методика його розрахунку, яка в першу чергу відповідає вимогам регулюючого ринку, а уже потім вимогам ринку. У підсумку, комерційний банк може опинитись у ситуації, коли його капітал буде неспроможний виконувати властиві йому функції, а оцінка ефективності його діяльності не буде реальною.

4. Доведено, що запровадження рекомендацій «Базеля III» не є гарантією

автоматичного покращання ефективності діяльності вітчизняних банківських установ і стабільності банківської системи. Крім того, «Базель III» не може враховувати навіть основні особливості української банківської системи. Це вимагає коригувань регулятивної бази та засад діяльності банківських установ з боку державних органів України, здійснення оцінки банківської системи та її стабільності, результатів її діяльності після запровадження «Базеля III», що потребує відповідного методичного забезпечення.

5. Встановлено, що рекомендації Базельського комітету, в тому числі з банківського нагляду щодо достатності капіталу банку було імплементовано в провідних країнах світу. Щодо відповідності вітчизняної економіки новим Базельським стандартам слід сказати, що натеper банківський сектор відповідає вимогам Базеля I і лише окремі банківські установи з іноземним капіталом приведено у відповідність до стандартів Базеля II. Однак слід пам'ятати, що Базель II – це загальна система, яку має бути пристосовано до конкретної ситуації. Впровадження рекомендацій Базельського комітету в національній банківській системі має відбуватися поетапно з урахуванням особливостей вітчизняної економіки.

6. Визначено, що процедурні сприяння забезпеченню достатності капіталу банків та банківської системи загалом потребують поділу на два рівні – рівень вдосконалення нормативно-правової бази та рівень усунення проблемних аспектів платоспроможності у тому числі у контексті капіталізації. Ці процедури не можуть бути однаковими, однак не можна називати спрощеним відповідний порядок відновлення платоспроможності банку – це має бути особливий порядок. Мета відповідних процедур має полягати не в усуненні певних процедурних ланок, притаманних спрощенню будь-якої організаційної процедури, а в запровадженні спеціальних «м'яких» та «обережних» заходів стимулу з боку НБУ.

7. Питання регулювання достатності банківського капіталу здійснено на основі одного з найбільших банків України, а саме ПАТ «Ощадбанк». Результати проведеного аналізу засвідчили, що статутний капітал

ПАТ «Ощадбанк» займає найбільшу питому вагу в структурі власного капіталу (майже 100 %), та є незмінним на протязі останніх років. Вартість нерозподіленого прибутку склала 2128 тис.грн., що на 759 тис.грн., або на 26,29 % менше, ніж у 2015 році. Вартість резервного капіталу склала 6797 тис.грн., що на 4417 тис.грн., або на 185, 58 % більше, ніж у 2015 році. Аналіз показав, що у формуванні власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» притримується загальноприйнятого підходу, оскільки він займає у структурі активів менше 10 %.

8. Аналіз показав, що власний капітал використовується не зовсім раціонально та ефективно. У 2017 році відбулося зростання вартості власного капіталу на 2774 тис.грн., або на 2,10 %. Коефіцієнт достатності капіталу характеризує його частку у майні банку та відображає загальне задовільне значення цього показника на рівні 9-10 %. Коефіцієнт захищеноості власного капіталу у 2017 році скоротився на 0,02 пункти і становить 0,65. Рентабельність власного капіталу у 2017 році знизилась на 0,85 пунктів і складає лише 0,56 %.

9. Обґрунтовано, що рентабельність власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» є одним з найважливіших показників, що характеризує ефективність його діяльності. Низьке значення цього показника у порівнянні з аналогічними банками може негативно вплинути на вибір інвестором в якості об'єкту вкладення коштів в банківську установу, що аналізується. Тому для збільшення рентабельності власного капіталу необхідно розробити в ПАТ «Ощадбанк» ефективну політику управління доходами та витратами, оптимізувати структуру капіталу і процес регулювання достатності капіталу банку.

10. Останні тенденції розвитку української банківської системи обумовлюють необхідність застосування банками сценарної поведінки, яка дає змогу забезпечувати не тільки стійкість в умовах високоризикового середовища, але й створити умови для підвищення довіри з боку населення до банківської системи України. Національний банк України розробив рекомендації щодо використання стрес-тестування в банках України, проте сучасні дослідження свідчать, що проведення стрес-тестування у банківських

установах України потребує подальшого напрацювання та розвитку методологічних та методичних засад.

11. Аналіз показав, що станом на 1 листопада 2018 року, в Україні діяли 82 комерційних банків. Банківська система України три роки поспіль зазнавала збитків і розпочала отримувати прибуток лише з початку 2018 року. З 1.04.2015 року стрес-тестування було проведено у 60 комерційних банків. З них станом на 20 жовтня 2018 року 21 банк був надійним та не потребував докапіталізації. Надали програми докапіталізації/плани реструктуризації 39 комерційних банків. З них виконали програми/плани у повному обсязі лише 18, тобто лише 30%, 7 комерційних банків виведені з ринку після завершення діагностики. Це не є прийнятним результатом діяльності банківської системи.

12. Доведено, що складність і суперечливість загальноекономічних умов, у яких функціонують банки України, потребують виважених підходів до капіталізації банківських установ, диверсифікації джерел формування ресурсів та підвищення фінансової стійкості банківської системи України в цілому. Отже, якісно новий рівень капіталізації банків може бути досягнутий за рахунок наступних кардинальної зміни загальноекономічних факторів: легалізації капіталу; суттєвої зміни рівня корпоративного управління; створення привабливих податкових та фінансових умов для інвестицій у банківський сектор економіки; зниження рівня діючих в Україні ризиків; підвищення рейтингу України.

13. Обґрунтовано, що у вирішенні питань капіталізації банків України важливим є розробка Дорожньої карти реалізації новітніх підходів щодо регулювання достатності капіталу банків України. У цьому напрямку необхідно приймати до уваги основні положення Стратегії розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки», розробленою Комітетом Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії та практики: Монографія / М. Д. Алексеєнко. – К.: КНЕУ. – 2012. – 276 с.
2. Аржевітін С. Етапи створення банківської системи України / С. Аржевітін // Вісник НБУ. – 2017. – № 3. – С. 35–37.
3. Базель III Новые стандарты капитала и ликвидности – часто задаваемые вопросы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moodyanalytics.com/~media/Regional/Russia/Publications/2011/2011-01-01-Basel-III-FAQs.ashx>.
4. Базель III: испытание надежности банковской системы в условиях глобальной конкуренции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fundservice.ru/u/baze-2l.pdf>.
5. Базельський комітет з питань банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm>.
6. Береславська О.І. Перспективи імплементації рекомендацій Базельського комітету в практичну діяльність банків України / О.І. Береславська // Наукові записки. Серія «Економіка». Випуск 23. – 2013. – С.262-266.
7. Бортников Г. П. Стресс–тестирование в банках: модели ЕС и США [Текст] / Г. П. Бортников // Международные банковские операции. – 2015. – № 3. – С. 27–35.
8. Брюков В. Г. Базель III. Новые регулятивные требования [Текст] / В. Г. Брюков // Международные банковские операции. – 2017. – № 3. – С. 45-49.
9. Васюренко О.В. Банківські операції / О. В. Васюренко. – К.: Знання, 2012. – 435 с.
10. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про заходи щодо сприяння капіталізації та реструктуризації банків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53057&pf35401>

=321278

11. Внедрение нормативов Базеля-III: сложности, варианты и возможности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moodyanalytics.com/~media/Regional/Russia/Publications/>

12. Гаркавенко В.І. «Очищення» банківського сектору в Україні: ціна для суспільства та держави / В.І. Гаркавенко, Ю.І. Шаповал // Український соціум. – 2017. – № 1(60) – С. 108–123.

13. Гібридний капітал банку: світовий досвід, перспективи впровадження в Україні : науково-аналітичні матеріали. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2016. – Вип. 13 / В. І. Міщенко, В. В. Крилова, В. В. Салтинський, О. Г. Приходько. – 180 с.

14. Грищенко Р. Структуризація та консолідація банківського сектору України / Р. Грищенко // Вісник НБУ. – 2016. – № 4. – С. 4–8.

15. Джагитян Э. П. Смена парадигмы банковского регулирования в США: от краткосрочных выгод к долгосрочному управлению рисками [Текст] / Э. П. Джагитян, С. Н. Сильвестров // Деньги и кредит. – 2013. – № 8. – С. 53–61.

16. Дзюблюк О. В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин: монографія / О. В. Дзюблюк. – Тернопіль : Вид-во «Збруч», 2010. – 140 с.

17. Дзюблюк О. Особливості сек'юритизації у механізмі управління кредитним ризиком банківської діяльності / О. Дзюблюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, 2017. – Вип. 2. – С. 45-55.

18. Довгаль Ж. Банківський капітал: суть і значення / Ж. Довгаль // Вісник НБУ. - 2017. - № 7. - С. 18-20.

19. Енциклопедія банківської справи України [Текст] / редкол. : В. С. Стельмах (голова) та ін. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.

20. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України [Текст] / за ред. Г. Т. Карчевої, Т. С. Смовженко. – К. : УБС, 2016. – 286 с.

21. Жидко К. Нові вимоги Базельського комітету до визначення капіталу,

адекватного ризикам [Текст] / К. Жидко // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 11. – С. 63-65.

22. Зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України до проекту Закону України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53057&pf35401=322739>

23. Звіт про фінансову стабільність [Електронний ресурс] // НБУ. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50604896>.

24. Ильясов С. М. Устойчивость банковской системы: механизмы управления, региональные особенности / С. М. Ильясов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2014. – 305 с.

25. Іващук О.Т. Економіко-математичне моделювання: Навч. посібник / За ред. О. Т. Іващука. – Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2015. – 704 с.

26. Інструкція № 10 «Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків» : затверджено Постановою Правління НБУ від 30.12.1997 № 469 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0323-98>.

27. Капіталізація: глосарій банківських термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123360

28. Кириченко О. Банківський менеджмент: Навч. посібник / О. Кириченко, І. Гіленко, А. Ятченко. - К.: Основи, 2011. - 671 с.

29. Климов А.С. Банковские IPO как способ повышения капитализации финансовых институтов: перспективы для российских кредитных организаций / А.С. Климов // Экономические науки. - 2017. - №5(30). - С.183- 187.

30. Коваленко В. В. Достатність капіталу банківської системи в умовах циклічного розвитку економіки / В.В. Коваленко, Д.С. Гайдукович // Стратегічні пріоритети. - 2014. - №1 (30) . – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/9-772a6.pdf>

31. Коваленко В. Проблеми капіталізації та оцінювання достатності

капіталу банку / В. Коваленко, О. Крухмаль, Ж. Торяник // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 8(122). – С.276-285.

32. Комплексна Програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0391500>–15.

33. Косова Т.Д. Аналіз банківської справи: Навчальний посібник/ Т.Д. Косова. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 486 с.

34. Кротюк В. Л. Еволюція підходів до оцінки капіталу в Базельських угодах / В. Л. Кротюк, В. І. Міщенко // Банківська справа. – 2015. – № 4. – С. 3–10.

35. Макаренко М. І. Міжнародний досвід організації стрес-тестування в банківській сфері / М. І. Макаренко, Я. О. Костюченко // Економіка та держава. - 2014. - № 7. - С. 19–23.

36. Матеріали офіційного сайту Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aub.org.ua>.

37. Матеріали офіційного сайту Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

38. Матеріали офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

39. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, схвалена постановою Правління Національного банку України від 02.06.2009 № 315. / НБУ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

40. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалені Постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

41. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500>–09.

42. Міжнародне наближення визначення капіталу та нормативів капіталу / Комітет з питань банківського регулювання та практики наглядацької

діяльності. Базель, 1988. - 25 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36991>.

43. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська. – К.: Знання, 2013. – 727 с.

44. Міщенко В. І. Розвиток механізмів координації монетарної та бюджетної політики в контексті подолання наслідків банківської кризи / В. І. Міщенко, С. В. Міщенко // Фінансово–кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2017. – № 1 (22). – С. 423–431.

45. Міщенко В., Незнамова А. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73121>

46. Мордань Є. Ю. Необхідність імплементації Базеля III в банківську систему України. / Є. Ю. Мордань / Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (26–27 травня 2016 р.): у 2 т. / ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. Т. 2. Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2016. - С. 128–130.

47. Науменкова С. В. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи [Електронний ресурс] / С. В. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – № 12 (177). – С. 39–48.

48. Науменкова С. В. Макропруденційні інструменти в механізмі забезпечення фінансової стабільності [Текст] / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко // Фінанси України. – 2015. – № 10. – С. 53–76.

49. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] // НБУ. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34661577>.

50. Офіційний сайт ПАТ «Ощадбанк». – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/ua/>

51. Папаїка О. О. Капітал банків у контексті вимог міжнародних стандартів Базель-III: перспективи для України / О.О. Папаїка, Е.В. Косова // БІЗНЕС-

ІНФОРМ. - № 7. - 2014. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.business-inform.net/pdf/2014/7_0/241_246.pdf

52. Перевірка на міцність: як стрес-тести банків допомагають контролювати ризики в фінсекторі . – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://forbes.net.ua/business/1409891-proverka-na-prochnost-kak-stresstesty-bankov-pomogayut-kontrolirovat-riski-v-finsektore>

53. Петров Д. В. Современные методы и пути решения проблемы увеличения собственного капитала коммерческого / Д. В. Петров // Естественно-гуманитарные исследования. - 2014.- №2(4).- С.49-55.

54. Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України, затверджено постановою правління НБУ №141 від 22 грудня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

55. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 № 23. / НБУ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

56. Пояснювальна записка до Проекту Закону про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків № 6010 від 01.02.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=61037&pf35401=413762307/2017>

57. Прийдун Л. Стрес-тестування кредитного ризику банку: загальна характеристика та особливості практичного застосування / Л. Прийдун // Вісн. ТНЕУ. - 2017. - № 2. - С. 67–74.

58. Про аудиторську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України, від 22.04.1993 № 3125-XII. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

59. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України, від 07 грудня 2000 року № 2121-III, із змінами і доповненнями / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

60. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи [Електронний ресурс]: Закон України, від 04.07.2014 № 1586-VII / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

61. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні [Електронний ресурс]: Закон України, від 30.10.1996 № 448/96-ВР. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

62. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс]: Закон України, від 14.10.2014 № 1702-VII. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

63. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/print1463312186541489>.

64. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/document/download?docId=33378802>.

65. Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 25.12.2014 року № 863. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14/print1473440872558320>.

66. Про затвердження Порядку участі держави у капіталізації банків : Постанова КМУ від 04.11.2008 № 960 (втратила чинність) // Офіційний вісник України. – 2008. – № 85. – С. 285.

67. Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків [Електронний ресурс]: Закон України, від 28 грудня 2014 року № 78-VIII. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

68. Про Національний банк України [Електронний ресурс]: Закон України, від 20 травня 1999 року № 679- XIV, із змінами та доповненнями / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

69. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]: Закон України, від 23.02.2012 № 4452-VI. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

70. Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків [Електронний ресурс]: Закон України, від 23 березня 2017 р. № 1985-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

71. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, рішення Правління Національного Банку України від 15.12.2017 № 803-рш – Електронний ресурс [Режим доступу] - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17>

72. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]: Закон України, від 12.07.2001 № 2664-III. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

73. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс]: Закон України, від 23.02.2006 № 3480-IV. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

74. Пронько Л.М. Сутність капіталізації, її види та напрями здійснення / Л.М. Пронько // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2015. – № 2 (53). – С. 84-88.

75. Результати діагностики банків станом на 2017 рік [Електронний ресурс] // НБУ. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=43903211&cat_id=43915442

76. Рекапіталізація: Глосарій банківської термінології // Офіційне інтернет-представництво НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123597

77. Рожкова К. І. Оцінка капіталізації банків в умовах асиметричної інформації: переваги і недоліки існуючих підходів / К. І. Рожкова // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 1. – С. 55–64.

78. Романова М.І. Основи банківської справи: Навчальний посібник/ М.І. Романова, Ж.В. Устюгова. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 168с.
79. Савлук С. Власний капітал як запобіжник втрати ліквідності банку / С.В. Савлук // Банківська справа. – 2015. – № 2. – С.55-62.
80. Сало І.В. Фінансовий менеджмент банку: Навчальний посібник/ І.В. Сало, О.А. Криклій. – Суми: ВТД « Університетська книга», 2012. – 314 с.
81. Соколова О.В. Финансы, деньги, кредит: Учеб. / Под ред. О. В. Соколовой. - М.: Юристъ, 2013. - 784 с.
82. Стойка В.С. Проблеми капіталізації комерційних банків України в сучасних умовах / В.С. Стойка // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2017. - №4. - С.98-103.
83. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки», розроблена Комітетом Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf
84. Тарасевич Н.В. Проблеми капіталізації банків в Україні / Н.В.Тарасевич // Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць. - 2013. - №1 (48). – С. 295-299.
85. Тун К. Стресс-тесты банковской системы ЕС / К. Тун // Банковское дело. - 2016. - № 9. - С. 41–45.
86. Хандруев А. Базель III отобьет аппетит к риску [Електронний ресурс] / А. Хандруев. – Режим доступу: <http://sberbank.ru/common/img /uploaded/sbjr/11-2012/070-075.pdf>.
87. Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking Systems [Electronic resource]. – 2014. – 69 p. – Available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.
88. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. Електронний документ. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.

89. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, BCBS. Электронный документ. – Режим доступа: <http://www.bis.org/publ/bcbs165.pdf>.

90. Core Principles for Effective Banking Supervision [Electronic resource] // Bank for International Settlements. – 2016. – 79 p. – Available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs230.pdf>.

91. Directive of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC [Electronic resource]. – Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.176.01.0338.01.ENG&toc=OJ:L:2013:176:TOC.

92. Docherty, A. Better Banking: Understanding and Addressing the Failures in Risk Management, Governance and Regulation [Text] / Adrian Docherty, Frank Viort. – John Wiley & Sons, Inc., 2013. – 376 c.

93. Ghosh, A. Managing Risks in Commercial and Retail Banking [Text] / Amalendu Ghosh. – John Wiley & Sons, Inc., 2012. – 480 c.

94. Global Systemically Important Banks: Updated Assessment Methodology and the Higher Loss Absorbency Requirement [Electronic resource]. – 2013. – 20 p. – Available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs255.pdf>.

95. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standard. A Revised Framework [Electronic resource]. – 2015. – 272 p. – Available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs118.pdf>.

96. Regulation (EU) No 575/2017 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2017 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2017 [Electronic resource]. – Available at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.176.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:2013:176:TOC.

ДОДАТКИ

«Базель II»

Опора I. Вимоги щодо мінімального розміру власного капіталу з метою покриття: - кредитних ризиків (нові підходи щодо їх виміру); - ринкових ризиків (деякі зміни); - операційних ризиків (нововведення); - ризики сек'юритизації	Опора II. Перевірка органами банківського нагляду, яка передбачає: - оцінку ризиків та формування підвищених резервів для окремих банків; - інтенсивний та постійний контакт з банками; - дискреційні елементи нагляду	Опора III. Прозорість та ринкова дисципліна, які вимагають: - розкриття банківської фінансової звітності для широкого загалу
--	---	---

Основні положення угоди «Базель II» [47, с.41]

Терміни запровадження Базеля III в країнах - членах Базельського комітету [3]

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Базовий капітал першого рівня/RWA, %	3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Буферний капітал/RWA, %			0,625	1,25	1,875	2,5	2,5
Контрциклічний капітал, %				0,625	1,25	1,875	2,5
Акціонерний капітал + буфер, %	3,5	4,0	4,5	5,125	5,75	6,375	7,0
Коефіцієнт достатності капіталу, %	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Достатність капіталу + буфер, %	8,0	8,0	8,0	8,625	9,25	9,875	10,5
Фінансовий буфер	Початок періоду спостережень	Тестування на рівні 3%, банки повинні розкривати інформацію з 01.01.2015		Коригування	Уточнення даних		
Норматив короткострокової ліквідності	Початок періоду спостережень		Запровадження мінімального стандарту				
Показник чистого стабільного фінансування		Початок періоду спостережень				Запровадження мінімального стандарту	

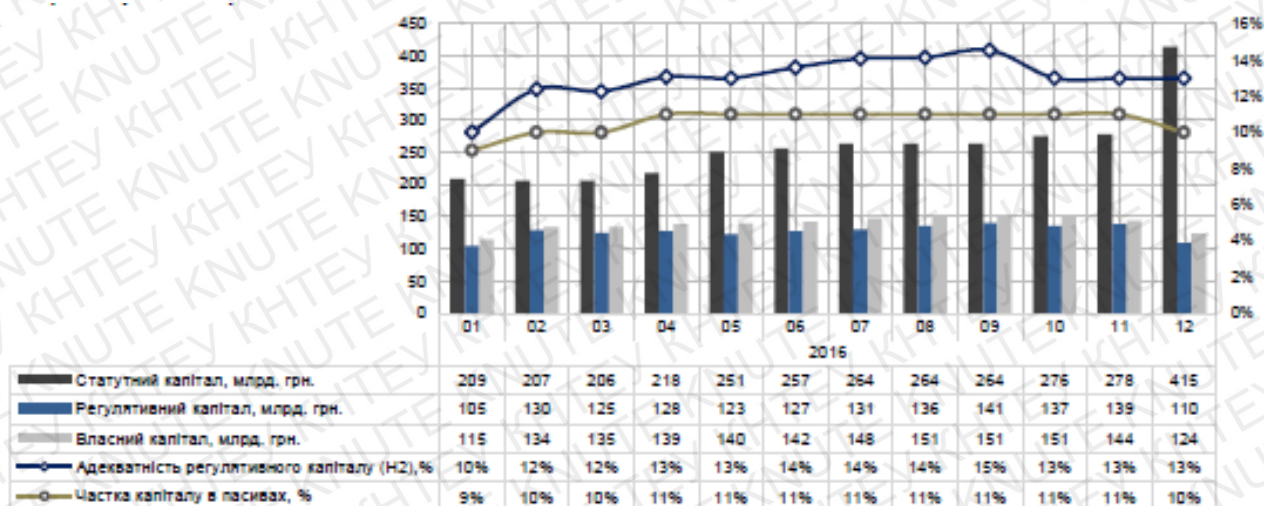
Окремі макроекономічні та фінансові показники розвитку економіки

України у 2012-2017 рр., станом на 01.01. [37]

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ВВП, млрд грн	1404,7	1465,2	1568,9	1988,5	2383,2	2982,9
ВВП, млрд дол. США	173,8	179,7	132,0	90,6	93,3	112,2
ВВП, річна зміна, %	0,2	0	-6,6	-9,8	2,3	1,3
Промислове виробництво, річна зміна, %	-0,7	-4,3	-10,1	-13,0	2,8	1,2
Приватне споживання, річна зміна, %	8,4	6,9	-8,3	-20,7	1,8	2,4
Інвестиції, річна зміна, %	5,0	-8,4	-24,0	-9,2	20,1	5,2
ІСЦ, середньорічний, %	0,6	-0,3	12,1	48,7	13,9	14,4
ІСЦ, річна зміна, %	-0,2	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7
ІЦВ, річна зміна, %	0,3	1,7	31,8	25,4	35,7	16,6
Реальний наявний дохід, річна зміна, %	14,4	8,2	-6,5	-20,2	9,0	6,3
Безробіття, %	8,2	7,8	9,7	9,5	9,7	9,9
Бюджетний дефіцит, % ВВП	-3,8	-4,4	-4,9	-2,3	-2,9	-1,4
Державний борг, % ВВП	37,1	40,7	52,9	72,3	76,1	71,8

**Динаміка показників розвитку банківського сектору
економіки України у 2012-2017 рр., станом на 01.01. [38]**

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість діючих банків	176	180	163	117	96	82
Кількість банків із іноземним капіталом	53	49	51	41	38	38
Частка іноземного капіталу в капіталі банків, %	39,5	34,0	32,5	43,3	46,4	48,3
Активи, млрд грн	1127,2	1278,1	1316,9	1254,4	1256,3	1336,2
Активи, % ВВП	80,2	87,2	83,0	63,1	52,7	44,8
Активи, річний приріст, %	6,9	13,4	3,0	(4,7)	0,2	6,3
Депозити, % ВВП	40,4	45,6	42,3	35,7	33,1	29,5
Кредити, % ВВП	57,6	61,8	64,3	49,4	41,9	33,7
Кредити/депозити, %	143,0	135,0	151,0	138,0	127,0	122,5
Капітал, млрд грн	169,3	192,6	148,0	103,7	123,8	163,6
Адекватність регулятивного капіталу (H2)	18,06	18,26	15,60	12,3	12,7	16,1
Рентабельність активів, %	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-12,60	-1,8
Рентабельність капіталу, %	3,03	0,81	-30,46	-51,91	-116,74	-14,9

Динаміка основних показників власного капіталу банків України [38]

Параметри ризиків, запропоновані для стрес–тестування
в українських банках [41]

Вид ризику	Параметри ризику	Коефіцієнти, що аналізуються
Кредитний	Зниження кредитоспроможності позичальника. Погіршення якості кредитного портфеля. Виникнення простроченого основного боргу і процентних платежів. Прояв факторів ділового ризику. Ненадійність джерел погашення боргу	Коефіцієнт регулятивного капіталу. Коефіцієнт економічного капіталу. Коефіцієнт капіталу за даними бухгалтерського обліку
Ліквідності	Використання короткострокових ресурсів для покриття більш довгострокових активів. Покриття ресурсами низьколіквідних активів	Коефіцієнти ліквідності, передбачені Базелем III. Внутрішні коефіцієнти ліквідності
Юридичний	Зміни у правовій системі. Порушення клієнтами та контрагентами банківської організації умов договорів.	Внутрішні показники.
Валютний	Непередбачувана зміна вартості основних валют. Директивне встановлення державою курсових обмежень. Обмеження доступу до ринків іноземної валюти. Зміна ступеню довіри до валюти.	Методологія Value at Risk Внутрішні показники.
Достатності капіталу	Зміна ринкової вартості банківських активів. Зростання об'єму виданих позик	Коефіцієнти достатності капіталу передбачені Базель II
Прибутковості	Нестабільні джерела формування прибутку. Зростання реальної вартості ресурсів. Частка непрацюючих активів. Використання стабільної або довгострокової частини ресурсів для покриття високоліквідних активів, що приводить до скорочення або появи негативної процентної маржі	Грошові потоки. Чистий прибуток. Коефіцієнт капіталу за даними бухгалтерського обліку

Переваги та недоліки однофакторних та багатфакторних стрес–тестів [7, с.33]

Переваги та недоліки	Однофакторні стрес–тести	Багатфакторні стрес–тести
Переваги	Можливість відокремлено розглянути вплив одного фактора ризику на капітал банку. Простота розрахунку. Легкість реалізації. Швидке прийняття управлінських рішень. Хеджування ризиків	Визначається комбінація факторів ризику, яка потенційно здатна принести максимальні збитки, що дозволяє більшою мірою запобігти ризику банкрутства банку
Недоліки	При настанні екстраординарної ситуації змінюються всі фактори ризику, в тому і числі і ті, які заздалегідь не були проаналізовані, що може привести до неготовності кредитної організації перешкодити ризику	Надто складні і трудомісткі розрахунки. Невірне трактування впливу лише одного із сукупності факторів може призвести до некоректного аналізу ризиків і, отже, некоректного прийняття управлінських рішень з управління ризиками

Звіт про фінансовий стан (Баланс)
ПАТ «Ощадбанк»
на 31.12.2015р.

Найменування статті	На початок періоду	На кінець періоду
АКТИВИ		
Грошові кошти та їх еквіваленти	87677	198719
Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України	3113	2623
Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	2116	0
Кошти в інших банках	157547	0
Кредити та заборгованість клієнтів	405481	547377
Цінні папери в портфелі банку на продаж	192215	305523
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	48	35
Відстрочений податковий актив	27	242
Основні засоби та нематеріальні активи	92247	88880
Інші фінансові активи	98319	245019
Інші активи	304	324
Необоротні активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття	0	0
Усього активів	1039094	1388742
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ		
Кошти банків	181676	152616
Кошти клієнтів	694048	1031236
Інші залучені кошти	208	96
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0	0
Резерви за зобов'язаннями	299	196
Інші фінансові зобов'язання	139	864
Інші зобов'язання	30305	1829
Субординований борг	69946	69968
Усього зобов'язань	976621	1256805
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ		
Статутний капітал	66670	126670
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1878	2887
Резервні та інші фонди банку	67	75
Резерви переоцінки	(6142)	2305
Усього власного капіталу	62473	131937
Усього зобов'язань та власного капіталу	1039094	1388742

Додаток Ж.2

**Звіт про фінансовий стан (Баланс)
ПАТ «Ощадбанк»
на 31.12.2016р.**

Найменування статті	На початок періоду	На кінець періоду
АКТИВИ		
Грошові кошти та їх еквіваленти	198719	92856
Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України	2623	11781
Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	0	25756
Кошти в інших банках	0	3014
Кредити та заборгованість клієнтів	547377	729299
Цінні папери в портфелі банку на продаж	305523	243225
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	35	88
Відстрочений податковий актив	242	179
Основні засоби та нематеріальні активи	88880	89606
Інші фінансові активи	245019	115284
Інші активи	324	218
Необоротні активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття	0	0
Усього активів	1388742	1311306
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ		
Кошти банків	152616	88948
Кошти клієнтів	1031236	1020843
Інші залучені кошти	96	38
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0	0
Резерви за зобов'язаннями	196	160
Інші фінансові зобов'язання	864	150
Інші зобов'язання	1829	2405
Субординований борг	69968	69923
Усього зобов'язань	1256805	1182467
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ		
Статутний капітал	126670	126670
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	2887	1285
Резервні та інші фонди банку	75	82
Резерви переоцінки	2305	802
Усього власного капіталу	131937	128839
Усього зобов'язань та власного капіталу	1388742	1311306

Додаток Ж.3

**Звіт про фінансовий стан (Баланс)
ПАТ «Ощадбанк»
на 31.12.2017р.**

Найменування статті	На початок періоду	На кінець періоду
АКТИВИ		
Грошові кошти та їх еквіваленти	92856	191933
Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України	11781	0
Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	25756	35653
Кошти в інших банках	3014	23261
Кредити та заборгованість клієнтів	729299	498110
Цінні папери в портфелі банку на продаж	243225	432832
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	88	1
Відстрочений податковий актив	179	387
Основні засоби та нематеріальні активи	89606	87820
Інші фінансові активи	115284	165740
Інші активи	218	147
Необоротні активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття	0	2259
Усього активів	1311306	1438143
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ		
Кошти банків	88948	33036
Кошти клієнтів	1020843	1194296
Інші залучені кошти	38	0
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0	147
Резерви за зобов'язаннями	160	1530
Інші фінансові зобов'язання	150	6777
Інші зобов'язання	2405	3904
Субординований борг	69923	63742
Усього зобов'язань	1182467	1303432
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ		
Статутний капітал	126670	126670
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1285	2128
Резервні та інші фонди банку	82	93
Резерви переоцінки	802	5820
Усього власного капіталу	128839	134711
Усього зобов'язань та власного капіталу	1311306	1438143

Звіт про прибутки і збитки
ПАТ «Ощадбанк»
за 2015 рік

Найменування статті	За звітний період	За попередній період
Процентні доходи	94896	82597
Процентні витрати	93513	62776
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	1383	19821
Комісійні доходи	12275	8702
Комісійні витрати	4912	2874
Результат від переоцінки інших фінансових інструментів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки через прибутки або збитки	3215	2932
Результат від продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж	33153	14087
Результат від операцій з іноземною валютою	43	7045
Результат від переоцінки іноземної валюти	28	26
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	-383	0
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	9724	0
Відрахування до резерву під знецінення кредитів та коштів в інших банках	-445	345
Відрахування до резерву під знецінення дебіторської заборгованості та інших фінансових активів	-168	3
Знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж	-7536	0
Відрахування до резервів за зобов'язаннями	-145	463
Інші операційні доходи	2031	195
Адміністративні та інші операційні витрати	46601	49781
Прибуток/(збиток) до оподаткування	1662	964
Витрати на податок на прибуток	202	27
Прибуток/(збиток) за рік	1864	991

Звіт про прибутки і збитки
ПАТ «Ощадбанк»
за 2016 рік

Найменування статті	За звітний період	За попередній період
Процентні доходи	101416	94896
Процентні витрати	116115	93513
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	-14699	1383
Комісійні доходи	19450	12275
Комісійні витрати	1582	4912
Результат від переоцінки інших фінансових інструментів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки через прибутки або збитки	25756	3215
Результат від продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж	-2582	33153
Результат від операцій з іноземною валютою	-537	43
Результат від переоцінки іноземної валюти	-124	28
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	-174	-383
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	3896	9724
Відрахування до резерву під знецінення кредитів та коштів в інших банках	-330	-445
Відрахування до резерву під знецінення дебіторської заборгованості та інших фінансових активів	33	-168
Знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж	2306	-7536
Відрахування до резервів за зобов'язаннями	35	-145
Інші операційні доходи	10920	2031
Адміністративні та інші операційні витрати	41934	46601
Прибуток/(збиток) до оподаткування	434	1662
Витрати на податок на прибуток	-307	202
Прибуток/(збиток) за рік	127	1864

Звіт про прибутки і збитки
ПАТ «Ощадбанк»
за 2017 рік

Найменування статті	За звітний період	За попередній період
Процентні доходи	112174	101416
Процентні витрати	123227	116115
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	-11053	-14699
Комісійні доходи	83045	19450
Комісійні витрати	9823	1582
Результат від переоцінки інших фінансових інструментів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки через прибутки або збитки	-1823	25756
Результат від продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж	-11753	-2582
Результат від операцій з іноземною валютою	7129	-537
Результат від переоцінки іноземної валюти	12027	-124
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	0	-174
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	5584	3896
Відрахування до резерву під знецінення кредитів та коштів в інших банках	-29083	-330
Відрахування до резерву під знецінення дебіторської заборгованості та інших фінансових активів	54	33
Знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж	1756	2306
Відрахування до резервів за зобов'язаннями	-1370	35
Інші операційні доходи	13471	10920
Адміністративні та інші операційні витрати	57250	41934
Прибуток/(збиток) до оподаткування	920	434
Витрати на податок на прибуток	-160	-307
Прибуток/(збиток) за рік	760	127